

Lotta Stenroos

Toimittajantyö kriisialueella

Metropolia Ammattikorkeakoulu

Medianomi

Viestinnän Koulutusohjelma

Opinnäytetyö

12.5.2014

Tekijä(t) Otsikko	Lotta Stenroos Toimittajantyö kriisialueella
Sivumäärä Aika	29 sivua + 3 liitettä 12.5.2014
Tutkinto	Medianomi
Koulutusohjelma	Viestinnän koulutusohjelman
Suuntautumisvaihtoehto	Radio- ja TV-ilmaisu
Ohjaaja(t)	Teija Voudinmäki Auli Sillanpää
Avainsanat	

Author(s) Title	Lotta Stenroos Journalist in a crisis area
Number of Pages Date	29 pages + 3 appendices 12th May 2014
Degree	Bachelor of arts
Degree Programme	Communications
Specialisation option	TV-and Radio
Instructor(s)	Teija Voudinmäki Auli Sillanpää
Keywords	

Sisällys

Johdanto	1
Tutkielman haastateltavat	2
Sotakirjeenvaihtajasta kriisialueella työskenteleväksi toimittajaksi	2
Luonnonkatastrofit	4
Sodat 5	
Ennakovalmistelut	5
Ennakovalmistelut ja taustatiedon kerääminen kotimaassa	5
Matkajärjestelyt ja käytännön asiat	7
Kontaktien ja yhteys henkilöiden hankkiminen	8
Toiminta kohdemaassa	10
Tietojen hankinta ja juttujen suunnittelu	10
Tekniikka ja tiedonsiirto kotimaahan	11
Turvallisuus ja varotoimet vaaratilanteissa	13
Haastateltavien etsiminen ja lähestyminen kriisitilanteessa - toiminnan eettinen puoli	16
Ristiriitatilanteet kohdemaassa	19
Pohdintaa	21
Lähteet	24
Liitteet	
Liite 1. Kari Lumikeron haastattelu 2010	
Liite 2. Merja Sundströmin haastattelu 2010	
Liite 3. Janne Hopsun haastattelu 2014	

1 Johdanto

Aikaisemmassa työssäni MTV:n uutisten uutistoimittajana käsittelin ulkomaantoimittajien lähettämiä juttuja kotimaasta käsin. Kirjoitin puhtaaksi puhelinraportteja, käsittelin käsikirjoituksia ja kuvitin toimittajien tekstimuodossa lähettämiä juttuja. Kiinnostuin siitä, miten juttu kohdemaassa syntyy. Halusin tietää, minkälaista työtä jutun tekeminen vaatii ja millaisia kontakteja se edellyttää. Myös oma kiinnostus ulkomaantoimittajan työhön synnytti pohdintaa työn käytännöistä ja arjesta.

Tästä syntyi ajatus ryhtyä tutkimaan TV-kanavien ulkomaantoimittajien työtä sekä kotimaassa, että kohdemaassa. Erityisesti minua kiinnosti, miten työ onnistuu paineen alla ja epätavallisissa olosuhteissa, kriisialueilla. Lisäksi minua kiinnosti se, millainen ihminen sopii tähän työhön, jossa myös henkinen puoli joutuu koetukselle ja riskit ovat suuria. Idea opinnäytetyölle syntyi kaiken kaikkiaan suhteellisen helposti ja se oli käytännönläheisyydessään innostava.

Haastattelin työhöni kahta kokenutta ulkomaantoimittajaa, joilla on kokemusta kriisialueilta useiden vuosikymmenten ajalta ja yhtä nuorempaa ulkomaantoimittajaa, jolla on kokemusta keikoista kriisialueille.

Käsittelen opinnäytetyössäni ulkomaantoimittajan työprosessia alusta loppuun asti. Mitä vaatii lähteä tekemään ulkomaan uutista; ja miten se tapahtuu. Käsittelen työssäni hieman henkistä puolta, stressiä ja vaikeista tilanteista selviämistä työkomennuksen jälkeen. Jotta ulkomaantoimittajan työn tarkoitus selkenee ja saa perspektiiviä, käsittelen alussa myös toimittajan työn historiaa kriisialueilla, sotatilanteissa ja luonnonkatastrofeissa.

Tarkoituksena on selventää ulkomaantoimittajan työn taustaa ja valaista hieman lukijalle, mitä uutisen hankkimiseksi on tehty. Haluan painottaa ristiriitatilanteita, joihin toimittaja työssään kriisialueella voi törmätä, ja selvittää miten hän niistä selviää. Sivuan myös työn eettistä ja moraalista puolta, toimittajan objektiivisuutta ja tekijänoikeusasioita kriisialueella. Käyn läpi tietolähteitä ja juttuideoita ja sitä miten ne syntyvät paineen alla tilanteessa, jossa on ristiriitoja.

Toivoisin työstäni olevan hyötyä toimittajille, niin alkaville kuin jo pitkään alalla olleille, niin kotimaassa kuin ulkomaillakin. Tarkoituksena ei ole opastaa oikeisiin käytänteisiin eikä antaa ohjeita. Toiveeni on valaista uutisten taustaa ja auttaa ymmärtämään suuremmassa mittakaavassa, mistä uutiset televisioomme löytävät tiensä, miksi juuri tämä näytetään meille ja mitä se on toimittajaltaan vaatinut.

2 Tutkielman haastateltavat

Menetelmänä opinnäytetyötäni varten käytin soveltavaa teemahaastattelua. Haastattelin kahta erittäin kokenutta ulkomaantoimittajaa, jotka ovat urallaan tehneet useita ulkomaan juttukeikkoja kriisialueille. Valitsin nämä haastateltavat juuri kokemuksen perusteella. Molemmilla on kattava kuva siitä, mitä ulkomaantoimittajan työ kriisialueilla on, ja molemmilla on kokemusta erityyppisistä kriiseistä eri maissa. Haastattelin myös yhtä virkaiältään nuorempaa ulkomaantoimittajaa, joilla on kokemusta pikaisista lähdöistä kriisialueille ja pitkä kokemus ulkomaanjuttukeikoista.

Kari Lumikero (ylioppilas, valtiotieteen opintoja) aloitti toimittajan uransa vuonna 1967 Nuortenradiosta. Teki useita vuosia töitä Ruotsin radiolle ja siirtyi vuonna 1987 MTV3-uutisiin. Kari Lumikero on erikoistunut koko uransa ajan ulkomaihin. Erityisosaamisena Lumikerolla on Ruotsi ja muut Pohjoismaat. Hän puhuu sujuvasti suomea, ruotsia, englantia ja saksaa. (Lumikero, Haastattelu 2010)

Merja Sundström aloitti toimittajana vuonna 1975 ja työskenteli MTV3-uutisissa noin 25 vuotta. Merja Sundströmillä on kolme loppututkintoa: sosionomi, YTM Tampereen yliopistosta ja Varanotaari Helsingin yliopistosta. Sundströmillä on opintoja myös Hampurin yliopistosta. Merja Sundström on uransa aikana kiertänyt useita eri tiedotusvälineitä tarkoituksella. Hän on työskennellyt useissa eri toimituksissa Ylellä, Helsingin Sanomissa, Me Naisissa, Uudessa-Suomessa ja MTV3-uutisilla. Sundströmin erikoisalut ovat vaihdelleet kielitaidon ja kiinnostuksen mukaan. EU-asioita Sundström seurasi useita vuosia vuosituhaten vaihteeseen asti. Sen jälkeen hän on työskennellyt useissa konfliktimaissa, Irakissa, Afganistanissa, Aasiassa ja Afrikassa. Hänen kiinnostuksen kohteena ovat ihmiset ja se miten he selviävät, erityisesti ihmisen kyky nähdä positiivisia asioita ja selvitä eteenpäin.

Janne Hopsu aloitti toimittajan uransa Helsingin Sanomien ulkomaantoimituksesta vuonna 1990. Hän opiskeli Helsingin Yliopistossa yleistä historiaa sivuaineenaan arabian kieli ja kulttuuri. Hopsulla on opintoja myös valtio-opista ja filosofiasta. Suurimman osan urastaan Hopsu on työskennellyt MTV3-uutisten ulkomaantoimittajana.

3 Sotakirjeenvaihtajasta kriisialueella työskenteleväksi toimittajaksi

Sota- ja kriisijournalismia on ollut olemassa yhtä kauan kuin modernia journalismia. Ennen modernia journalismia sodista oli tapana kirjoittaa vasta niiden jälkeen ja selkeästi laajemmissa historiankirjoituksissa. Ensimmäisenä uuden ajan sotajournalistina ja kriisi- ja sotajournalismin uranuurtajana kuitenkin pidetään William Howard Russelia, joka raportoi brittiläiselle The

Times -lehdelle Krimin sodasta 1800-luvun lopulla. (McLaughlin 2002, 2–3, Allan & Zelizer 2004, Knightley 2003.)

William Howard Russelin kaltaisia vanhan ajan sotatoimittajia ei kuitenkaan enää ole. Journalismi kriisialueilla on murroksessa, ja uuden teknologian ja internetin aikana perinteinen ulkomaanjournalismo on vähentynyt.

Nykyisin kriisialueilta tuleviin uutisiin on usein lisätty paljon informaatiota mm. sosiaalisesta mediasta paikallisten tiedottamana. Toimittajia lähetetään nopeasti ns. pistoreissuille, joiden kesto saattaa vaihdella muutamasta päivästä viikkoon. Sinä aikana toimittajan pitäisi raportoida mahdollisimman kattavasti alueen tilanne ja tunnelmat.

Kylmän sodan jälkeinen maailma on ollut niin sanotun rauhan aikaa, ja perinteinen sotajournalismi on muuttunut enemmänkin kriisijournalismiksi kriisien ja sotien muuttuessa pirstaloituneemmiksi. Rauhan aika ei kuitenkaan suurimmassa osassa maailmaa ole juuri sitä. Globalisaatio ja sen epätasapainoisuus on aiheuttanut useissa maanosissa ennennäkemättömiä kansannousuja, joista suurin osa on keskittynyt eteläiseen pallonpuoliskoon. (Thussu, Freedman 2003)

Parhaillaan meneillään oleva kriisi Ukrainassa on herättänyt epävarmuutta maailmalla, eikä vähiten sen takia, että uutisissa vilahtelee epäilyksiä propagandasta ja jopa tekaistuista uutisista länsimaiden rauhoitteluksi. Tämän takia on tärkeää, että kustakin maasta paikalla on katsojien tuntema kasvo, jolta saatavan viestin voi olettaa olevan puolueeton.

Konfliktit voidaan nykyisin luokitella useampaan eri luokkaan. Erään luokittelutavan mukaan konfliktit ovat jaettavissa kolmeen eri luokkaan; Konfliktit, joissa joko maantieteelliset tai taloudelliset tekijät ohjaavat kriisiä, kuten Irakin sota, jota ohjaa maan öljyvarantojen arvokkuus. Konfliktit, jotka syntyvät etnisestä tai nationalistisesta politiikasta, kuten entisen Jugoslavian sota, tai niin sanotut näkymättömät konfliktit, kuten sota Sudanissa tai Kongon demokraattisessa tasavallassa. (Thussu Freedman, 2003)

Konfliktien moninaisuudesta johtuen aikaisemmin yleinen käytäntö lähettää kirjeenvaihtaja toimituksesta tiettyyn lokaatioon pitkäksi aikaa on vähentynyt ja on siirrytty enenevässä määrin niin sanottuun "pätkäkirjeenvaihtajuuteen". "Pätkäkirjeenvaihtajuudessa" toimittaja lähetetään, usein kiireellisesti, kohdemaahan, josta hän raportoi tietyn ajanjakson, mutta palaa takaisin kotitoimitukseen hyvin pian. (Ylönen, 2008)

"Pätkäkirjeenvaihtajuudessa" on varmasti toimituksellisesta näkökulmasta katsottuna etunsa. Se on taloudellisesti edullisempaa ja se mahdollistaa monipuolisemman ja kattavamman

uutisoinnin eri kriisialueilta. Mutta kritisoijien mielestä tämä vaarantaa tiedon oikeellisuuden ja rajoittaa uutisointia. Koska “pätäkirjeenvaihtajilla” ei ole pidemmältä ajalta arjen kokemusta maasta ja kohteesta, josta he uutisoivat, joutuvat he luottamaan hyvin pitkälti fikseriin, eli paikalliseen avustajaan. ja hänen näkemykseensä siitä, mikä on ympäristössä normaalia ja mikä poikkeavaa. (Pedelty, 1995) Fikserin roolista kerron lisää luvussa 4.

3.1 Luonnonkatastrofit

Tapaninpäivänä 2004 erittäin voimakas maanjäristys ravisteli Kaakkois-Aasiaa. Se aiheutti valtavan tsunamin, joka tappoi yli 250 000 ihmistä ympäri Kaakkois-Aasiaa. Menehtyneiden joukossa oli toista sataa suomalaista matkailijaa.

Seuraavana päivänä uutistoimisto AP:n pääuutinen alkoi näin:

COLOMBO, Sri Lanka (AP) - An earthquake of epic power struck deep beneath the Indian Ocean on Sunday, unleashing 20-foot walls of water that came crashing down on beaches in seven Asian countries across thousands of miles, smashing seaside resorts and villages and leaving more than 11.350 dead in their wake.

Aasian tsunami tappoi yli 250 000 ihmistä ympäri Kaakkois-Aasiaa. Tsunami oli raju muistutus ihmisen pienuudesta luonnonvoimien edessä. Se oli rankka kokemus myös kokeneille ulkomaanreporttereille. MTV3:n ulkomaankirjeenvaihtaja Kari Lumikero raportoi tapahtumia paikan päällä vuoden vaihteessa 2004. Kysyttäessä mikä oli hänen uransa rankin keikka, vastaa hän yhdellä sanalla “Tsunami” ja sitten hiljenee. (Lumikero, Haastattelu 2010)

Luonnonkatastrofeissa lähtökohta raportoinnille on hieman eri kuin sotatilanteessa. Sodassa journalistin pyrkimys objektiivisuuteen on olennaista, toki myös luonnonkatastrofeissa, mutta jälkimmäisessä keskitytään tapahtumien raportointiin ja inhimillisen kärsimyksen kuvaamiseen. Journalisti tuo uutiseen aina jotain omaa kantaa, joten täysin objektiivinen hän ei voi olla.

Tilanteessa, jossa toimittaja joutuu äärimmäisen hädän keskelle, on tarpeen etäännyttää itsensä ja pitää “työlasit” päässä. MTV3 uutisten ulkomaantoimittaja Merja Sundström kertoo kokemuksistaan luonnonkatastrofeista näin:

”Olen joutunut jättämään paljon kamaluuksia kertomatta. Olin Iranissa Bamin maanjäristyksessä, siellä näkyi valtavasti ruumiita silpoutuneina, irrallisia päitä ja maailmanlopun tunnelma. Toinen paha luonnonkatastrofi oli tsunami, Siellä oli myös paljon ruumiita. Löysin yhden ruumiin jolta puuttui pää ja ajattelin, että siellä Bamissahan oli se irrallinen pää ja tuossahan on ruumis ilman päätä. Se oli hassu assosisaatio.”

3.2 Sodat

Sotia on ollut kautta aikojen ja niistä raportointi on ollut normi yhtä pitkään. Sinänsä sodasta uutisointi ei ole muuttunut, mutta kerrontatavat ja tekniikka kylläkin. Journalismi ja erityisesti sotajournalismi muokkaa mielipiteitämme ja asenteitamme sodista. (Ylönen, Pro Gradu, 2008)

Sotatilanteessa toimittajan pitää muistaa oman turvallisuuden lisäksi ja siitä huolehtimiseksi objektiivisuus. Kari Lumikero kertoo, että sotatilanteessa on tärkeää olla olematta mitään mieltä.

Jos olet konfliktialueella jossa on selkeästi 2-3 osapuolta, niin varo visusti kertomasta mitä mieltä itse olet asiasta. Jos menet polemiikan virtaan, olet kusessa. Lumikero, haastattelu 2010

1990-luvulla 90 prosenttia sodista käytiin maan rajojen sisäpuolella (Ylönen, Pro Gradu, 2008; Kaldor 1999, 1-2, 81; Ångström 2005, 2-3). Tämä kertoo muutoksesta, joka sotien luonteessa on viimeisen vuosisadan aikana tapahtunut. Ylösen mukaan tärkeintä ei kuitenkaan ole sotien muutos vaan se, miten niistä uutisoidaan ja uutisoinnin muuttumattomuus.

Pahimmassa tai parhaimmassa tapauksessa sodasta raportointi vaikuttaa sodankäyntiin. Tätä kutsutaan CNN-vaikutukseksi. CNN-vaikutus -termi on alkuaan lähtöisin Pohjois-Iranin konfliktista vuonna 1991. Termi kuvaa vaikutusta, joka "mediainterventiolla" oli kriisin lopputulokseen. Termi ei viittaa enää pelkästään CNN:n uutisten vaikutukseen kriiseissä, vaan on yleistynyt kuvaamaan kaikenlaista ja kaikki mediat kattavaa uutisointia, joka vaikuttaa suoraan kriisiin. (Ylönen, 2008; Robinson 2002)

4 Ennakovalmistelut

4.1 Ennakovalmistelut ja taustatiedon kerääminen kotimaassa

Lähtö kriisialueelle on aina hyvin monipolvinen prosessi. Alussa on tietenkin aina uutinen. On uutinen sitten yllättäen tapahtunut katastrofi tai jo pidemmän aikaa jatkunut kriisitilanne, toimituksissa pohditaan tarkasti, vaatiiko tilanne toimittajan lähettämistä paikalle ja mikä sen arvo uutiskerronnassa on. Useimmat ulkomaan uutiset eivät vaadi toimittajan paikalle lähtemistä ja toisissa maissa toimituksilla on jo kirjeenvaihtaja, jonka voi lähettää paikan päälle ja jolla on jo tarvittava asiantuntemus maasta ja sen tavoista. Mikäli kuitenkin kotimaasta toimittaja paikalle päädytään lähettämään, ovat valmistelut usein hyvin nopeatempoisia ja matkaan on päästävää usein jo muutamissa tunneissa. Valmisteluihin kuuluu käytännön asiat lentojen varaamisesta viisumin hankintaan. Taustatiedon keräämiseen jää harvoin paljon aikaa, mutta ulkomaan juttukeikalle lähetettävä toimittaja usein on jo sen verran kokenut, että jonkin

verran tietoa löytyy maasta kuin maasta. Tärkeintä haastattelemieni ulkomaantoimittajien mukaan on tietää mahdollisimman paljon kohdemaasta ja sen tilanteesta ja taustoista. Uutistoimistot kertovat tapahtumista ja itse uutisesta, mutta maista täytyy tietää paljon muutakin, jotta voi toimia olosuhteissa objektiivisesti ja kykenee suhteuttamaan tilanteen ja uutisen maan historiaan ja muuhun viitekehykseen.

Ensinnäkin mulla on aivan uskomattoman hyvä tietolähde, Ruotsin ulkopoliittisen instituutin maaraportit, pieniä vihkoja. Mulla on melkein joka maasta sellainen. Sä saat siitä mielettömän hyvän tietopaketin, ne on sellaisia, että joka sana on totta. Taulukot kaikista ja tärkeimmistä asioista ja yhteystiedot. Netistä, tuoreita artikkeleita. Kolmantena on joka paikassa omat fikserit. Verkostoituminen. Otan melkein ensimmäisenä yhteyden sinne, että onko sulla tilaisuus auttaa mua. Sä et voi työskennellä kriisialuella ilman paikallista apua. Kari Lumikero, haastattelu 2010

Joskus ulkomaankeikat tiedetään jo hyvissä ajoin viikkojakin aiemmin, jolloin valmistautumiseen jää aikaa ja tiedonkeruu on laaja-alaista.

Jos on enemmän aikaa, niin perehtyminen sitäkin syvemmin, ja aiheiden miettiminen ja valmistelu mahdollisimman pitkälle. Kerron toimituksessa mihin ja milloin olen menossa, annan yhteystietoni ja kerron että saa soittaa koska tahansa, mitä potentiaalisia aiheita on mielessäni.” Janne Hopsu, haastattelu 2014

Tietoa saa kerättyä ulkoministeriöltä, nykyisin internetin tietopankit ovat korvaamattomia ja paikalliset lehdet antavat ajankohtaista tietoa tilanteesta. Haastatteleman toimittajat listasivat korvaamattomina tietolähteinä mm. seuraavia:

1. Paikalliset lehdet ja tiedotusvälineet
2. Ministeriöt ja muut viranomaistahot (Suomessa ulkopoliittinen instituutti, Aleksanteri-instituutti ja Renvall-instituutti)
3. Muiden maiden isot mediatilat ja toimitukset (mm. BBC World ja Dagens Nyheter)
4. Ruotsin ulkopoliittisen instituutin maaraportit
5. Internet (Google ym)
6. Paikalliset fikserit ja kotimaassa asuvat maasta tulleet

Paikalliset ihmiset ovat olennaisessa osassa tiedonhankintaa ja toimimista kohdemaassa, mutta Merja Sundström luottaa paikallisiin ihmisiin tietolähteinä jo kotimaassa.

”Ihmisten kautta. Yritän löytää jos täällä suomessa asuu sieltä alueilta tulleita. Koetan etsiä myös paikanpäällä olevan kontaktin, joka on hirveän tärkeä. Soittelen sinne, mikä siellä on tilanne ja kyselen olosuhteista, ja miten täytyy varustautua, Näin saa myös tietoa niistä poliittisista ja sosiaalisista paineista ja mistä on kysymys. Merja Sundström, haastattelu 2010

Nykyisin äkkilähdöt kriisialuella ovat nopean toiminnan helppouden takia tavallisempia ja tällöin taustatiedon kerääminen kotitoimituksessa voi olla jopa mahdotonta.

Joskus on niin, etten ole käynyt kotona ollenkaan kun matkaan pitää jo lähteä. Silloin täytyy hankkia se tieto mitä ehtii. Nykyisin on helppoa, otat vaan kannettavan tietokoneen mukaan ja voit lentokentällä päivittää tietoja ja matkalla soitella ja kysellä. Merja Sundström, haastattelu 2010

Usein myös uutisen laatu vaikuttaa siihen, mitä taustatietoa tarvitaan.

Jos on äkkilähtötyyppinen, joku tsunami tai joku muu vastaava, että vaikei ehtisi valmistautua, niin se aihe on niin vetävä, että se vie mukanaan ja silloin ei edes oleteta, että sä perehdyt siihen. Silloin sun vaan pitää olla silminnäkijänä siellä mahdollisimman pian paikanpäällä. Ei niinkään syvällisten tarinoiden löytäjänä. Merja Sundström, haastattelu 2010

4.2 Matkajärjestelyt ja käytännön asiat

Käytännön asiat ja matkajärjestelyt on hyvin pitkälti toimittajan itse hoidettava. Kun lähtöpäätös on tehty, alkaa toimittaja itse järjestää matkaa. Käytännön asioiden hoitamisessa, kuten lippujen varaamisessa ym. matka-asiakirjojen hankinnassa, auttaa suuremmissa mediataloissa usein keskitetysti sopimusmatkatoimisto. Toimittaja itse hoitaa varauksen ja huolehtii, että matkaan lähtiessä sekä kalusto että muu tarvittava tavara on kunnossa ja valmiina lähtöön. Journalistiliiton ammattilehdessä Journalistissa (4/2014) Rauli Virtanen, kokenut ulkomaantoimittaja, joka on kiertänyt maailman kriisialueita suomalaisista toimittajista varmasti eniten, antaa vinkkinä, että on hyvä kartoittaa paikalla olevat kansainväliset järjestöt, ilmoittaa läsnäolostaan kotimaan diplomaattiseen edustustoon ja ottaa mukaan käteistä rahaa. Joskus tarpeen voivat olla myös kuivamuona ja makuupussi. Videojournalismin aikakaudella lähteminen ja matkajärjestelyt sujuvat huomattavasti helpommin kuin aiemmin, jolloin matkaan piti etsiä kuvaaja tai muuta työvoimaa.

Ennen vanhaa tää oli kaikille muille tosi paljon hankalampaa, joko ottaa oma kuvaaja mukaan tai vuokrataan työvoimaa sieltä ja sen sovittaminen kaikkeen oli hankalaa. Tässä on videojournalismin suurin etu, että pystytään. Ei olla enää riippuvaisia muista. Kari Lumikero, haastattelu 2010

Kohdemaasta riippuen käytännön asioiden hoitaminen vie muutamasta tunnista pariin päivään.

Teknisesti pystyisin lähtemään parissa kolmessa tunnissa, mutta sitten käytännössä se venyy puoleksi vuorokaudeksi. Sitten on se, että viitsiikö olla niin virkaintoinen, että ottaa varusteet mukaan lomalle. Mulle kävi ensimmäistä kertaa niin, että lomalla Berliinissä tuli tää Gaza-homma ja kamat ei ollu mukana, niin sitten alkoi se rumba, että yritin saada ne kamat sinne ja lentää sieltä pois. Tietysti kaikista hulluin ja paras vaihtoehto olis se että kamat olisi aina mukana. Kari Lumikero, haastattelu 2010

Sanomalehtitoimittajan lähteminen on työvälineiden osalta kevyempää, kn taas videojournalistin tärkein varustus on täysin kompakti pakkaus, jonka voi napata mukaan äkkitalanteessakin.

Käyn läpi että kaikki videojournalistin varusteet ovat repussani, ja että laitteet toimivat ja ovat käyttövalmiudessa (esim. akut ladatut, mikrofonisettissä patteri ok, ja kameran kasetit kelattu alkuun. Käytän toistaiseksi vanhaa kamerapesäkameraa.) Lämpäri tietysti ja jo latingissa ja siihen virtapiuha” Janne Hopsu, haastattelu 2010

Kamera, tietokone, usein satelliittipuhelin ja kaikki siihen liittyvä välineistö, että pystyn työskentelemään niin, että saan jutut valmiiksi ja lähetettyä. Mulla on ollut sellainen periaate aina, niin kauan kun olen tätä videojournalismia tehnyt, että heti kun tulen keikalta, laitan kamat uudestaan siihen kuntoon, että voin lähteä koska tahansa liikkeelle. Kari Lumikero, haastattelu 2010

Kalustonaan ulkomaan keikkoja tekevän videojournalistin on hyvä pitää kevyttä, helpohoitoista ja kätevästi toimivaa kuvaus- ja editointikalustoa. Kohdemaan olosuhteissa pitää ottaa huomioon sähkön saatavuus ja sitä kautta akkujen kesto, internet-yhteydet, muu logistiikka, mikäli kalustoa on paljon ja tietenkin turvallisuustilanne.

¹ <http://www.journalistiliitto.fi/journalisti/lehti/2014/04/palstat/tes-paivystys-toimittajana-kriis/>

Kuljetan Sonyn kevyttä 150 kameraa ja muuta tilpehööriä, sitten tietysti kannettavaa editointilaitetta (MacBookPro). Merja Sundström, haastattelu 2010

Viime keikoilla en ole ottanut isoa jalustaa mukaani, koska se on liian kömpelö. Reissaan joko ilman jalustaa tai unipodin kanssa. Janne Hopsu, haastattelu 2014

Mulla on Panasonicin B2 -kamera, jossa on kaksi 32 gigan korttia, niihin sopii matsua 260min. Sitten mulla on MacBookPro, se on paras alan laite ja sitten vielä lisämuistia. Mulla on Cartonon todella hyvä jalusta, jossa on yksi ainoa nivel. Jos sulla on kaksi niveltä, niin sä joudut paljon enemmän tsemppaamaan sen kanssa. Eli kaiken täytyy tapahtua nopeasti, Sä voit sen koota ja kasata ja lähteä nopeasti pois. Mulla on satelliittipuhelin, mutta siinä on teknisiä ongelmia. Periaatteessa voin olla yhteydessä kaikissa tilanteissa. Sitten on letkuja ja kaapeleita. Käytännön kannalta mulla on headset, jos et pysty työskentelemään niin, että voit spiikata suoraan koneelle, sun pitää mennä muualle spiikkaamaan ja sitten siirtää se, ja se hidastaa työtä. Kari Lumikero, haastattelu 2010

Hyvin triviaaleiltakin tuntuvat asiat on ulkomaan keikkoja tekevän toimittajan hyvä pitää mielessä jo äkkilähtöä ennakkoiden. Rokotusten on oltava voimassa, koska milloinkaan ei tiedä minne päin maailmaa seuraava keikka voi kohdistua. Isoilla mediataloilla vakuutukset tulevat osittain yrityksen puolesta, mutta haastattelemallani toimittajalla ne on myös omasta takaa.

Minulla on minuuttivakuutus, joka astuu voimaan sillä siunaamalla sekunnilla kun menet alueelle. Se on hyvin kallis. Kari Lumikero, haastattelu 2010

Pidän myös mukana ensiapupakettia ja muuta tarpeellista kuten käsidesiä, aurinkorasvaa tarvittaessa, suojaavia ja muita vaatteita riittävästi, sopivat kengät mukana. Otan runsaasti Yhdysvaltojen dollareita mahdollisimman pienenä, tai olen jo vaihtanut osan paikalliseen valuuttaan, Sanakirja on mukana myös kohteesta riippuen. Passin ja lentolippujen mukanaolon tsekkaan ainakin kolmeen kertaan kotona ja taksissa matkalla kentälle. Janne Hopsu, haastattelu 2014

Valmisteluvaihe on matkan ja työkeikan onnistumisen kannalta hyvinkin olennainen.

Laadin alkuvaiheessa kaksi erilaista luetteloa, jotka oli hirveän hyviä. Toinen oli päiväkeikkaa varten ja toinen viikon keikkaa varten ulkomailla, mitä tarvii mukaan. Päivitan sitä kohta kohdalta, nyt kun rutiini on lisääntynyt. Koska tässä prosessissa on se ongelma, että jos yksi kaapeli puuttuu, niin homma on siinä. Sä et siellä löydä sitä kaapelia mistään. Näin ollen sen pitää olla mukana ja mielummin tuplakappaleina. Pieniä asioita, mutta aivan ratkaisevalla tavalla vaikuttaa loppusuoritukseen. Kari Lumikero, haastattelu 2010

Katson että on riittävästi pientä käteistä, joko paikallista tai dollareita. Miten pääsee nopeimmin hotelliin niin ettei taksi riistä. Vallitsevan ilmaston ja kulttuurin mukainen pukeutuminen. Yrittää aistia mitkä ovat ihmisten tunnelmat jo heti perille päästyä. Jos on jo fixeri tiedossa, joko soittaa heti tai jo tavata lentokentällä. Tai jos on muita kontaktihenkilöitä niin kertoa että on saapunut perille. Erityisen tärkeää on huolehtia omasta turvallisuudestaan ja tavaroistaan. Lentomatka saattaa olla pitkä vaihtoehtoinen, mutta siitä huolimatta pitää olla kohtelias paikallisille. Kannattaa heti hommata vettä ja syötävää. Janne Hopsu, haastattelu 2010

4.3 Kontaktien ja yhteyshenkilöiden hankkiminen

Työn sujumisen, laadukkaan työpöytä ja parhaan tiedon” saamiseksi on paikan päältä hyvä löytää paikallinen fikseri. Fikseri on kohdemaassa asuva esimerkiksi journalistiikan opiskelija, jonka tehtävänä on auttaa toimittajaa paikan päällä lähestulkoon kaikessa mahdollisessa. Fikseri toimii toimittajan oikeana kätenä kohdemaassa, auttaen käytännön asioissa, tulkkina,

haastateltavien löytämisessä ja joissain tilanteissa myös toimien turvana. Fikserin työ määritellään Suomen journalistiliiton lehdessä, Journalistissa (14/2010) näin:

Kun tositoimiin on päästävää mahdollisimman nopeasti, fikserin on hoidettava lähes kaikki haastateltavista majoitukseen. Paikan päällä fikseri on toimittajan kulttuurinen ja kielellinen tulkki.

Fikserin löytäminen voi olla täysin uudelle toimittajalle haastavaa, mutta usein verkostoista on apua.

Olen löytänyt fikserit aina viidakkorumpujen kautta. Parhaassa tapauksessa soittamalla sen kohdemaan tiedotusvälineeseen, jollekin toimittajalle siellä ja kysyä että tunnetko ketään, joka voisi tulla esimerkiksi fikseriksi. Jos menee maahan jonka kieltä ei osaa, jonka systeemejä ei ymmärrä, niin täytyy olla joku joka jeesaa sua, että sä pystyt tekemään tehokkaasti työtä. Ne on usein paikallisia toimittajia tai paikallinen kieltenopiskelija tai muuten paikallinen valistunut. Merja Sundström, haastattelu 2010

Usein myös yhteistyössä hankitaan fikseriä muiden mediayhtiöiden kanssa.

Paikan päällä saatat peria jonkun henkilön jos esimerkiksi Ruotsin fyran lähtee juuri pois kun mä tuun sinne, niin se sama henkilö jatkaa mulla. Saatan soittaa lähetystöön, että onko hyvää tyyppiä siellä, jos ei ole omaa. Ja sieltä vinkataan. Kyllä melkein sanoisin, että ei tonne mennä ilman että sulla on ennakkokontakti sinne, joka pystyy kuvailemaan tilanteen jo etukäteen. Kari Lumikero, haastattelu 2010

Journalisti-lehdessä kerrotaan, että jotta fikseristä on toimittajalle apua, täytyy hänen tietää tarkalleen, minkälaista juttua toimittaja on tekemässä, ja minkälaisia kontakteja toimittaja tarvitsee. Täytyy kuitenkin muistaa, että fikseri ei ole ajatustenlukija. On otettava myös huomioon fikserin ja paikallisen kontaktin mahdolliset omat motiivit ja kenties poliittiset agendat.

Paikallisten fikserien kanssa pitää olla aika varovainen, jos kyseessä on konfliktialue, pitää tietää kummalla puolella se on, jos haastateltaessa ne haluaa jalostaa sitä poliittista sanomaa mitä ne ihmiset sanoo. Siinä editoinnin ja kääntämisen aikana se koko ajan muuttuu ja terästyy se sanoma. Kerro tismalleen mitä se sanoi, ääkkä sano mitä sä kuvittelet sen sanovan On ollut tilanteita, että olen joutunut sanomaan jollekin tyyppille, että sori vaan, meidän yhteistyö ei voi jatkua. Kari Lumikero, haastattelu 2010

Merja Sundström kertoo, että fikserin puolueellisuus paljastuu kuitenkin hyvin nopeasti paikan päällä. Ongelmia fikserien kanssa kuitenkin on hänkin kohdannut.

Libanonissa tein kerran poliittisia Lähi-itä -juttuja ja yritin saada juttukeikalle mahdollisimman monta eri näkökulmasta tehtyä juttua. Silloin Suomi oli rakentamassa sinne matkapuhelinverkkoa ja tein siitä juttua. Halusin kuvata niiden vanhanaikaisia puhelinkeskuskuksia, ne ovat kuin moderneja taideteoksia, sieltä roikkuu lankoja jne. Niin tää fikseri ei olisi millään antanut mun kuvata ja sanoi, että tuo antaa huonon kuvan meidän maastamme. Tällaista kotiinpäinvetämistä huomaa usein. Merja Sundström, haastattelu 2010

Haastavat tilanteet paikallisten kontaktien kanssa on hoidettava diplomaattisesti ja ottaen huomioon sen, että käytännössä toimittajalla ei ole kriisitilanteessa varaa olla kovin valikoiva kontaktien suhteen. Paljon fikserien kanssa työskennellyt toimittajakonkari Rauli Virtanen sanoo Journalistilehdelle, että hyvällä fikserillä on hyvät kontaktit ja hän on tehokas. Hän pääsee eri paikkoihin eikä ala turhia porteilla neuvotella.

Hyvällä fikserillä on samoja ominaisuuksia kuin hyvällä toimittajalla: hän on peräänantamaton, utelias ja sinnikäs. Fikserit ovat usein paikallisia toimittajia, usein toimittajaopiskelijoita. Mutta ei ole myöskään tavatonta, että vaikkapa taksikuskista kuoriutuu taitava fikseri.” Rauli Virtanen, Journalistilehdessä 4/2014

Siinä missä joissain paikoissa fikseri takaa toimittajan turvallisuuden on tärkeää kuitenkin ottaa huomioon myös se, että usein kriisialueilla paikallinen fikseri ottaa suuren riskin auttaessaan toimittajaa työssään.

Toimittajana olen tullut takaa-ajetuksi, ja mukanaani oli fikserini. Olimme molemmat potentiaalisesti vaarassa. Tiedän että hänelle toimiminen oli sen jälkeenkin vaarallista kun palasin kotiin. Mietin että joutuiko hän takiani vaaraan. Hän tosin sanoi että tämä ei ollut hänelle ensimmäinen kerta. Olimme siltä molemmat erittäin peloissamme. Janne Hopsu, haastattelu 2014

The relationship between fixers and foreign correspondents can be very close. Shared dangers and successes will do that, especially when the work done together, the tie between you, is what puts you at risk. In Iraq and Afghanistan and a growing number of other places, the foreign correspondent would be a target with or without the fixer, but the fixer is a target because he or she is with the foreign correspondent. George Packer, kolumnisti, The New Yorker

5 Toiminta kohdemaassa

5.1 Tietojen hankinta ja juttujen suunnittelu

Paikan päällä toimittajan luottolähteiden, uutistoimistojen materiaalit saattavat olla hankalasti saatavilla. Internetyhteys saattaa olla huono tai jopa loistaa poissaolollaan, jolloin tiedonhankinta matkan alkuvaiheessa perustuu hyvin pitkälti fikserin, muiden paikallisten kontaktien ja paikallisten tiedotusvälineiden varaan.

Paikanpäällä ei pysty oikein etsimään uutistoimistojen materiaalia. Niitä toimistoja, mitä omalle päätteelle saat. Tietenkin paikallisia tiedotusvälineitä on tärkeä seurata, päivälehtiä, radiota, telkkaria niin paljon kun voit ja ymmärrät. Merja Sundström, haastattelu 2010

Soveltuvin osin tsekkaan BBC:tä. Mulla on tietokoneessa yks semmoinen osoite, että pystyn katsomaan kaikki BBC:n, CNN:n ja Ranskan ja Saksan lähetykset. Kari Lumikero, haastattelu 2010

Kriisitilanteesta riippuen tiedonsaanti vaihtelee; joskus tilanne on se, että tietoa saa pelkästään olemalla paikalla. Tiedonvaihto muiden medioiden, varsinkin ulkomaisten kanssa paikanpäällä tuo usein hyviä vinkkejä siitä mihin kiinnostus kannattaa suunnata.

Mehän tunnetaan paljon toisiamme me ulkomaantoimittajat jotka liikutaan tuolla, meillä on verkostoa myös omista kollegoista. Voit kysellä vinkkejä muilta. Tämä ei koske suomalaisia, meidän kesken on tottakai kilpailua. Mutta ollaan luotneavasti muiden yksityisten tv-yhtiöiden kanssa tekemisissä. Vuosikymmenien aikana on kontakteja muihin. Kriisialuella toimittajien joukko on enemmän yhtä, siellä on tää vaaramomentti. Siellä ei haluta kampittaa muita, kaikki auttaa toisillaan. Kari Lumikero, haastattelu 2010
Ulkomaalaisten toimittajien kanssa niin paljon kuin mahdollista. Siitä on paljon apua. Sellaista järjestäytyneitä yhteistyötä pohjoismaisten kollegoiden kanssa. Useammalla keikalla ollut esim. TV4 kanssa yhteinen kuvaaja. Esim Zimbabwessa, Pakistanissa ja Saksassa ja on toiminut erittäin hyvin, koska kaksi silmäparia näkee enemmän kuin yksi. Työ on usein yksinäistä, toisen kollegan kanssa on haus Kempaa. Merja Sundström, haastattelu 2010

Harvoin juttukeikalle lähdetään selkeä jutun kärki mielessä. Ulkomaantoimittajan työ paikanpäällä on tarttua aiheisiin lennosta ja ottaa kiinni asioista, joita kotitoimituksista ei huomattaisi.

Aiheen näkökulman on tietysti hyvä olla relevantti itse tilanteen, suomalaisten ja laajemmankin kontekstin kannalta. Etsin itsellenikin perustelua miksi juuri tämä stoori. Aina se ei onnistu, vaan on tartuttava johonkin, myös aiheen mukaan otettava riskejä ja mentävä paikkoihin joita ei ole suunnitellut. Turvallisuus tietenkin koko ajan mielessä. Janne Hopsu, haastattelu 2014

Kriisialueesta riippuen toimittajalta odotetaan hyvinkin käytännönläheistä juttua ihmiskohtaloista, kun taas joillain alueilla tärkeämpää on yleiskuvan luominen ja faktat tilanteesta. Kokeneelle toimittajalle juttujen suunnittelu ja aiheiden löytäminen on helpompaa kuin nuorelle.

Nuorille se on hirvittävän rankkaa, helppo sanoa näin, mutta pitäisi seurata todella laajasti kaikkea, että osaisi suhteuttaa jutut. Kokemus opettaa ettei mene ihan mihin tahansa mukaan. Ja toisaalta näkee mikä on uutinen. Merja Sundström, haastattelu 2010

Juttujen suunnittelussa paikan päällä suurta osaa näyttelevät lähteet, joita toimittaja käyttää. Journalismin perussäännöt listaavat, että jutun on oltava puolueeton, reilu ja tietojen pitää olla paikkaansa pitäviä. Jutun aiheiden etsimisessä ja lähteiden löytämisessä kriisialueella sattuma voi toimia suurena vaikuttimena. Toimittajan on hyvä pitää silmänsä ja korvansa auki täysin arkipäiväisissä tilanteissa, kuten taksissa, kadulla tai kaupassa.²

Just as you keep your eyes open for physical clues to stories, so your ears need to be alert to what people around you are discussing. Are girls disappearing, suspected victims of trafficking, in a certain suburb? Roadside radio will tell you about all these developments, and many of the tales will be true. Your first step, however, has to be confirming the validity of the rumour. Cross-check with sources who are in a position to know. Once you have confirmed that the rumour has some substance, you can begin planning your story. Tutkivan journalismin käsikirja, Konrad Adenauer Stiftung

Huhupuheita kuulee tavallisilta kaduntallaajilta, ja usein niissä on perää. Näitä ei siis pidä väheksyä, mutta tällöin lähteiden tunteminen ja oikea valinta on äärimmäisen tärkeää.

³Juttuaiheiden löytäminen ja jutun suunnittelu kuitenkin on kriisialueella se toimittajan pienin ongelma. "Usein kaikista vaikeinta on konfliktialueille pääseminen, ei juttujen teko sinänsä", Ylen kokenut ulkomaantoimittaja Jyrki Saarikoski arvioi Maailma.netin jutussa.⁴

Olen joutunut jättämään paljon kamaluuksia kertomatta. Mä olin Iranissa Bamin maanjäristyksessä, se tapahtui joulupäivänä ja menin sinne tapaninpäivänä suomalaisen pelastusryhmän kyydissä. Siellä näkyi ruumiita valtavasti silpoutuneina, irrallisia päitä ja maailmanlopun tunnelma. Toinen oli tsunami, Siellä oli paljon ruumiita. Löysin yhden ruumiin jolta puuttui pää ja ajattelin, että siellä bamissahan oli se irrallinen pää ja se oli hassu assosiaatio, että tuossahan on ruumis ilman päätä ja siellä oli pää. Myös hirveitä nälänhädässä olevia tilanteita lapsia, jos tuntuu, että on sosiaalipornoa, sitä en tee. Jos ei vie juttua eteenpäin, mä olen aika ronski, mun mielestä pitää näyttää, mutta pitää näyttää vaan sitä, mikä vie tarinaa eteenpäin. Merja Sundström, haastattelu 2010

5.2 Tekniikka ja tiedonsiirto kotimaahan

Nykytekniikka mahdollistaa paljon laajemman työskentelyn kriisialueilla kuin aiemmin. Kameroiden koko on pienentynyt, enemmän dataa saadaan pienempään tilaan, ja internet-yhteys on saatavilla lähes kaikkialla.

² http://www.investigative-journalism-africa.info/?page_id=182

³ http://iwpr.net/sites/default/files/iwpr_training_manual_english.pdf

⁴ http://maailma.net/artikkelit/journalismi_kriisialueilla_kysyy_viekkautta_ja_tuuria

Ennen silloin kun tätä uutta tekniikkaa ei ollut niin ongelmat alkoi siitä kun tulet siihen Turkin maanjärjestysalueelle: "Mitä mä teen, mulla ei oo kuvaajaa, mulla ei ole editoijaa, ei satelliittiaikaa". Sekin oli niin mahdoton. Jouduit matkustamaan kupungin toiseen päähän, etkä tiennyt liikenteestä mitään. Jos myöhästyit 5 min, niin se slotti meni jo. Kari Lumikero, haastattelu 2010

Videojournalisti hoitaa itse kuvaamisen, editoimisen ja juttujen kotimaahan lähettämisen. Tämä tarkoittaa sitä, että kaiken on oltava kompaktisti saatavilla, nopeasti purettavissa ja turvallisesti pakattavissa.

Editointi hoidetaan nykyisin pääasiassa läppärillä, joka kulkee kätevästi mukana repussa. Kamera on kevytrakenteinen ja sen muistikortille mahtuu paljon materiaalia kerralla. Akkujen keston on oltava hyviä, erityisesti olosuhteissa, jossa sähkönsaanti on niukilla.

Nettilyhteys on tekniikan osalta olennaisin osa, sen on toimittava. Sen avulla toimittajat lähettävät juttunsa takaisin kotimaahan.

Se vähentää stressiä huomattavasti kun sä tiedät, että mulla on netti. Se on mullistanut oman uutisoinnin. Muunmuassa niin, että mä pystyn nykyisin toimittamaan juttuja aamulähetyksiin, ennen vanhaan se ei ollut kustannussyistä mahdollista. Kari Lumikero, haastattelu 2010

Hotelleissa yleensä on toimiva ja nopea nettilyhteys, mutta joskus toimittajat joutuvat turvautumaan nettikahviloihin tms.

Hyvän nettilyhteyden löytäminen on joskus hirveän hankalaa, esim. Ghanassa vuonna 2008 oli hirvittävän vaikeaa löytää internetyhteyksiä. Kyselemällä ohjattiin ensimmäiseen internetkahvilaan ja sieltä neuvottiin toiseen parhaaseen nettikahvilaan toiselle puolelle kaupunkia. Joskus kestää tuntikausia että juttu menee läpi. Merja Sundström, haastattelu 2010

Vaikka nettilyhteys olisi huippunopea, on lähetettävä data usein niin raskasta, että sen siirto kestää joka tapauksessa kauan. Materiaalin voi pakata hyvin tiiviiksi lähettämistä varten, ja nykyisin tiedonsiirto on huonoimmassakin tapauksessa suhteellisen nopeaa, mutta joskus se saattaa nollata usean päivän työn.

Turhauttaa tietysti, semmoinen turhauttaa kaikista eniten, jos on tehnyt koko päivän työtä hullunlailla kantanu sitä painavaa kalustoa ja säntäillyt ja saanu kuvat ja haastattelut. Merja Sundström, haastattelu 2010

Nettilyhteyden puuttuessa joudutaan joskus, nykyään onneksi harvoin, turvautumaan satelliittilyhteyteen. Se on usein vaivalloinen ja vaatii tietyn ajan, jolloin pitää olla oikeassa paikassa, jotta siirto onnistuu.

Se edellyttää koko tuotantoketjun palkkaamista tätä satelliittia varten ja se on tuhoisan kallista. Sillä tosin pystyy nopeasti lähettämään juttuja. Satelliittipuhelimet toimii parhaiten päiväntasaajalla, koska satelliitit kiertää siinä paikkeilla. Kari Lumikero, haastattelu 2010

Mikäli nettiyhteys ei pelaa ja juttua ei saada kaikista yrityksistä huolimatta siirrettyä kotimaahan, on joskus turvaututtava puhelinraporttiin, joka pääasiallisesti toimii lähes kaikkialta. Tällöin kotitoimituksessa valitaan kuvia kuvatoimistolta ja toimittaja ottaa yhteyden puhelimitse kotimaahan ja tekee joko suoran raportin tai raportin, joka käsitellään suoranomaiseksi lähetystä varten. Kokeneelle toimittajalle kaikenlaisia kriisitilanteita on jutun lähettämässä tullut vastaan.

Kosovossa oli tilanne, että en ehtinyt suomalaisten leirille, että olisin saanut sen nettiyhteyden. Ja vaikka mä kuinka pakkasin sitä tiedostoa, niin se siirto keskeytyi kun siirtoa oli jäljellä enää 10 sekuntia. Silloin onneksi oli sen verran aikaa, että pilkoin jutun 10 sekunnin pätkiin ja kotimaassa toinen toimittaja kokosi sen kasaan. Valmis netti, mulla on autossa mobiililaajakaista. Voin autosta lähettää kohtuullisen hyvällä tekniikalla suoraa lähetystä. Kari Lumikero, haastattelu 2010

Suurimmassa osassa tapauksia nettiyhteys kuitenkin toimii moitteettomasti ja jutut saadaan perille omaan toimitukseen kotimaahan. Pidemmiltä ja vähemmän kiireisiltä ulkomaanreissuilta materiaali saatetaan editoida vasta kotimaassa.

5.3 Turvallisuus ja varotoimet vaaratilanteissa

The golden rule is: if in doubt, get out. ⁵

Kun puhutaan työskentelystä kriisialueella on turvallisuus lähestulkoon aina vaarantunut. On kyseessä sitten luonnonkatastrofin kourissa kärvistelevä maa tai sodan runtelema alue, on toimittajan turvallisuus aina uhattuna.

Tarkka-ampujia, aseellisia hyökkäyksiä, kidnappauksia ja tauteja, näiltä ja monelta muulta vaaralta täytyy toimittajan kyetä suojautumaan. Kokemattomat toimittajat ovat suurimmassa riskissä, mutta eivät kokeneemmatkaan vaaralta ole täysin suojassa.

Toimittajat pyrkivät kriisialueilla usein mahdollisimman lähelle tapahtumia saadakseen parhaan jutun, mutta tekevät tämän samalla vaarantaen oman turvallisuutensa. Journalistit ovat usein piikki valtaapitävien lihassa, koska he eivät asetu kenenkään puolelle, eivätkä raportoi propagandaa. Tämä on yksi syy, miksi toimittajia vainotaan erityisesti sota-alueilla. ⁶

Tänä vuonna jo yhdeksän toimittajaa on kuollut uutisoidessaan kriisialueelta. ⁷

Toimittajan ei kannata olla uhkarohkea tilanteissa, joissa jutun saaminen vaarantaa selkeästi oman terveyden.

⁵http://iwpr.net/sites/default/files/iwpr_training_manual_english.pdf

⁶ <http://www.dw.de/war-reporters-defy-danger-to-get-story/a-16721882>

⁷ Reporters without borders, <https://en.rsf.org/>

Aika pitkälle selviää käyttämällä maalaisjärkeä, ottamalla selville etukäteen mahdollisimman tarkkaan turvallisuustilanteesta, mihin uskaltaa mennä ja mihin kannattaa mennä. Ei tapetusta toimittajasta tai vangitusta ole hyötyä yleisölle. Luotan aika paljon hyvään onneen, aika rohkeasti menen, en jää miettimään. Merja Sundström, haastattelu 2010

En tee itsestäni numeroa. Kaikki näkevät että olen muualta, joten kerron kuka olen, jotta paikallisten epäluulot saattavat haihtua. Voi olla että kertominen tuo myös tietoja ja juttuaiheita. Janne Hopsu, haastattelu 2010

Jätän hotelliin dokumentit joita ei tarvitse päiväkeikalla, kuten lentoliput, lisäksi en ota kaikkia rahoja mukaan. Mukanani olevat rahat laitan eri paikkoihin kuten taskuihin. Vältän lompakon käyttöä. Passia saattaa tarvita mm. kun törmää viranomaisiin. Minulla on muutamassa paikassa kopio passistani. Jos joku muslimimaassa kysyy uskontoani, sanon olevani kristitty vaikka olen ateisti. Ei kannata suuttuttaa paikallisia. Janne Hopsu, haastattelu 2014

Kokeneilla toimittajilla on jo vakiintuneita ja selkeitä tapoja toimia eri kriisialueilla. Joissakin maissa armeija kouluttaa toimittajia toimimaan kriisialueilla, mutta useimmiten vain huolellinen ennakoivaltautuminen, hyvät kontaktit ja kokemus auttaa pärjäämään.

Kunnioitan paikallisia tapoja ja hierarkioita. En rynni ellei tilanne kerta kaikkiaan vaadi, esim. juoksemaan pois tilanteesta. Suhtautuminen naisiin on erityisen sensitiivistä, samoin esim. kylän napamiehiin. huomioin myös lapset, se saattaa laukaista tilanteita tai ennaltaehkäistä hankaluuksia. Olen. mm. pelannut futista lapsien kanssa. Janne Hopsu, haastattelu 204

Institute for war and peace reporting on koonnut käsikirjan kriisialueille suuntaville toimittajille. Siinä tärkeimpinä ohjenuorina on valmistautuminen, tiedonhankinta, rauhallisuus ja oman elämän varjeleminen.

Valmistautumisella tässä tarkoitetaan ammatillista varmuutta, käytännön taitoja ja ensiaputaitoja. Tiedonhankinnassa turvallisuuden viitekehyksessä tärkeintä on tuntea alue, jonne matkustaa, mutta myös kontaktit ja fikserit paikan päällä. Kun toimittaja on hyvässä kunnossa niin fyysisesti kuin psyykkisesti se takaa rauhallisuuden kriittisessäkin tilanteessa. Oman elämän varjelemisella ohjekirjassa alleviivataan sitä, että mikään juttu ei ole kuoleminen arvoinen.⁸Myös YK on antanut käsikirjassaan toimittajille vinkin: “Kun tarkka-ampuja ampuu sinua, esitä kuollutta.”

Haastatellessani kokeneita ulkomaantoimittajia sain hyvin kallisarvoisia käytännön vinkkejä turvallisuuden vaalimiseen.

Ensimmäisenä Kari Lumikero muistuttaa aseista.

⁸ http://iwpr.net/sites/default/files/iwpr_training_manual_english.pdf

Ainakaan ei aseita, se on tuhoon tuomittu idea. Joillain toimittajilla on käsiaseita Afganistanissa. Sä melkein kuolet silloin. Joku tappaa sut. Kari Lumikero, haastattelu 2010

Janne Hopsu kertoi hyvin konkreettisia esimerkkejä oman turvallisuuden suojelemisesta.

Aurinkolasien käyttö antaa arrogantin vaikutelman, en käytä niitä. En korota ääntäni enkä halua antaa kärsimättömän ihmisen vaikutelmaa. Jos tarjotaan esim. teetä, otan sen vastaan. Jos tiedän että olen mokannut jossain, esitän heti pahoitteluni. Janne Hopsu, haastattelu 2014

Pidän ensiapupakettia. En mene tilanteeseen jossa on selkeä väkivallan uhka tai tilanne, josta aistii että se riistyy käsistä milloin vain. Väkijoukon keskelle menoa välttelen, jos tilanne ei ole selkeästi rauhallinen. Yritän koko ajan hahmottaa missä olen ja miten tilanteesta pääsee pois, jos tilanne on ns. päällä. En ole käyttänyt kypärää enkä luotiliivejä, koska meillä ne ovat olleet sellaista mallia että käyttö on erittäin hankalaa. Jos on konfliktitilanne tai suurkatastrofin jälkeinen tilanne, teen mielessäni niin hyvän riskiarvion kuin mahdollista nojaten paikallisten ihmisten, siellä olevien asiantuntijoiden näkemyksiin, ja oman kokemukseni perusteella. Vältän menemästä vaarallisiin paikkoihin, jos vain tiedän että sellainen on edessä. En halua ottaa liian isoa riskiä. Janne Hopsu, haastattelu 2014

Kannattaa huomoida, että kaukaa katsottuna myös kamera voi näyttää kranaatinheittimeltä. Aseet on myös hyvä tuntea, jotta tietää itse minkä kanssa on tekemisissä. Aina kannattaa pitää silmät auki ja luottaa omaan intuitioon:

Valppaus ja varovaisuus, et mene vaaralliseen tilanteeseen. Tunnelman tarkkailu väkijoukossa, onko välivaikuttajia, onko siellä joku joka yrittää usuttaa jotain sun kimppuun. Jos on, niin kannattaa lähteä kohteliaasti pois tilanteesta. Kari Lumikero, haastattelu 2010

Vaatetuksessa on hyvä huomoida, että ne eivät vahingossakaan näytä sotilasasuilta. Vaatteet myös saattavat tehdä toimittajasta helpon kohteen tarkka-ampujille. Kontaktit paikallisiin ovat olennaisen tärkeitä.

Hakeudu aina yhteistyöhön paikallisten kanssa, tarkkaile tapahtuuko ympäristössä jotain normaalia poikkeavaa. Alkaako jengi liikkua, miksi ne liikkuu, onko haviattavissa tankkien liikettä, miksi, tuleeko keskitys. Jos näet raskaan asean ampuvan, lähde helvetin nopeasti pois, koska sieltä tulee vastatuli, eikä se tule välttämättä ampujaan, vaan ihan mihin vaan. Kari Lumikero, haastattelu 2010

Kari Lumikero painottaa liittolaisten tärkeyttä vaarallisen oloisissa tilanteissa:

Aina kun tulet uutistilanteeseen, pidä huoli, että auto ei ole keula seinää vasten vaan peruutat auton niin että pääset liikkeelle, tsekkaa että voit lähteä nopeasti jos tarvii. Hanki liittolaisia. Tarkkaile väkijoukkoa tilanteessa ja ota se merkittävä välivaikuttaja esim. kantamaan sun kameraa, silloin sulla on liittolainen Kari Lumikero, haastattelu 2010

Koskaan ei kannata seurata väkijoukkoa, sotilasta tai edes toista toimittajaa ajattelemattomasti taisteluun.

Taistelutilanteessa helposti saattaa ajautua sen tuoksintaan ja adrenaliini vie mukanaan, tällöin oma arvostelukyky voi kadota. Pelko on tärkeä merkki siitä, että oma arvostelukyky kertoo tilanteen vaarallisuudesta.

Aina pitää harkita tarkoin onko vaaran alueelle meneminen jutun arvoista, koska usein se ei ole. Toimittajan tehtävänä on selvittää mitä tapahtuu, saada kokonaiskuva ja julkaista juttu. Kokeneet sotilaat tietävät, että etulinjassa ei koskaan olla perillä siitä mitä oikeasti tapahtuu. Siksi toimittajan paras paikka on olla hieman etäällä pahimmista paikoista.

Toimittajan täytyy aina tunnustautua toimittajaksi. Vain harvoin on syytä rikkoa tätä sääntöä ja silloinkin siihen on oltava hyvät journalistiset perusteet.

Turvallisuutta ajatellen, päätöksien täytyy aina perustua omaan arvioon tilanteesta ja sen vaarallisuudesta. Toimittajan täytyy olla jatkuvasti tietoinen vaaroista joita kussakin tilanteessa on. On hyvä kysyä itseltään: “kuinka saan jutun tehtyä tulematta itse jutun aiheeksi?”⁹

Paras toimittaja on sellainen, joka palaa kotiin elävänä, sanoo saksalainen valokuvaaja ja toimittaja Carsten Stormer Deutche Welle lehdelle.

5.4 Haastateltavien etsiminen ja lähestyminen kriisitilanteessa - toiminnan eettinen puoli

Siinä missä turvallisuus vaatii toimittajalta kykyä luottaa omaan intuitioon ja kykyyn arvioida tilanteita ja tunnelmia, ei haastateltavien etsiminen ole tässä yhtään enempää poikapuolen sijassa. Jos mahdollista, haastateltavien etsimisessä se on vielä olennaisempaa.

Jos miettii aivan arkista toimintaa kotimaassa, kun jotain suurta tapahtuu, ei tarvitse kuin pääätä kääntää, niin joku puhuu asiasta ja toinen tuntee jo jonkun, joka on ollut osallisena tapahtumaan. Tämä sama toimii ulkomailla ja erityisesti kriisialueilla.

Toimittajan on otettava huomioon inhimillisen kärsimyksen aiheuttamat traumat ja toimia eräänlaisena psykologina. Objektiivisuus on kuitenkin pyrittävä säilyttämään tilanteessa kuin tilanteessa.

Haastateltavia etsittäessä kyseeseen tulevat myös toiminnan eettiset rajoitteet. Kuinka pitkälle voi mennä jutun takia? Mitä voi kysyä äärimmäisestä tuskasta kärsivältä? Kuinka kunnioittaa ihmisen menetystä ja traumaa, mutta samalla saada juttuun kerrottua se sama tuska?

Joskus täytyy asettaa jutun hankkiminen etusijalle. Pyrin kuitenkin toimimaan niin, että voin elää sen ratkaisun kanssa. Joskus joutuu ylipuhumaan ihmisiä, houkuttelemaan mukaan. Merja Sundström, haastattelu 2010

Objektiivisuus tietysti on aina iso kysymys. Haastateltavat eivät ole objektiivisia vaan katsovat omasta vinkkelistään. Tämän yritän tuoda jutuissani esiin. Olen joutunut miettimään voinko haastatella jotakuta koska hän on emotionaalisesti sekaisin tai muuten

⁹ http://iwpr.net/sites/default/files/iwpr_training_manual_english.pdf

liian vaikea haastateltavaksi, esim. hyvin aggressiivinen. Olen joutunut poistumaan nopeasti paikalta, kun haastateltavani alkoi vaatia vastineeksi ostoksia hänen putiikistaan, ja sillä kerättiin rahaa erään aseellisen järjestön toimintaan. Janne Hopsu, haastattelu 2014

Toimittaessa kriisialueella vallitsevat aivan erilaiset olosuhteet ja toiminnan puitteet, erityisesti ihmisten välisessä toiminnassa. Tärkeintä on pitää silmät ja korvat auki.

Päinvastoin kun täällä, siellä ihmisillä on hirveä tarve puhua. Kaikki haluaa tulla. Usein se alkaa sillä hetkellä kun kamera on siinä, ihmisillä on valtava tarve kertoa. Ei vaikeuksia löytää haastateltavia. Kari Lumikero, haastattelu 2010

Joskus ihmisten tarve puhua saattaa kuitenkin aiheuttaa ikäviäkin tapauksia.

Kauhuesimerkki oli Kosovosta vuonna 1994. CNN meni paikalle ja siellä oli joukkoraiskauksia pakolaisleirillä. Ne huusivat kovalla äänellä "Is there anyone who speaks english and has been raped?". Tietysti siellä oli paniikissa olevia ihmisiä, jotka haluavat kertoa tuskastaan. Merja Sundström, haastattelu 2010

Paikallisten seuraan hakeutuminen on olennaista kun haluaa etsiä ihmisiä juttuunsa.

Paikalliset fikserit on tärkeitä haastateltavien hakemisessa, mutta tietenkin pitää muistaa, että paikalliset fikserit ovat myös osapuolia. Kysymys on vaan siitä, et sä löydä Beirutista yhtään objektiivista henkilöä, ehkä kristittyjä voit löytää, mutta esim. Ramallahista et löydä yhtään ihmistä joka on sitä mieltä, että kyllähän nää israelilaiset on ihan kivoja tyyppejä. Gazassa nää on suljetussa tilassa ja siellä on nää kovan luokan jätkät, hamasin tyypit, kyllä se fikserikin on sellainen. Silloin pitää vaan koettaa lukea, että milloin se valehtelee. Silloin sä peilaat sitä tietoa, mitä saat siltä siihen mitä muilla lähteillä on tarjota. Kari Lumikero, haastattelu 2010

Haastateltavia voi löytää myös samalla tavalla kun aiemmin mainitussa luvussa fikseriä, perimällä joltain toiselta mediatotalolta tai kollegan vinkkaamana.

Haastateltavien etsimisessä tulee kuitenkin olla äärimmäisen hienotunteinen ja varovainen. Kriisin kokeneiden ihmisten tilanne voi olla erittäin herkkä ja pienikin väärä ele tai lähestymisyritys voi olla hyvinkin vahingollinen. Hyvän jutun saaminen vaatii aina hyvän haastateltavan ja usein kriisialueilla se löytyy sieltä pahiten kärsineeltä alueelta. Tämä tarkoittaa sitä, että se ihminen on saattanut kokea hyvinkin raakaa väkivaltaa tai erittäin suuria menetyksiä. Silloin on taiteiltava veteen piirretyllä viivalla, onko tärkeämpää inhimillinen koskemattomuus vai jutun koskettavuus.

En yritä esittää laupiasta, aika kovaa tää työ on. Toimittaja ei aina voi olla se moraalinen enkeli. Silloin ajattelen, että vaikka mä nyt loukkaan tai saan tän ihmisen tunteet pintaan, se on kuitenkin sen jutun ja koko asian kannalta tärkeää, että tää asia kerrotaan. Merja Sundström, haastattelu 2010

Etiikka tulee kyseeseen erityisesti silloin, kun törmää kentällä kollegoihin, jotka käyttävät kyseenalaisia keinoja haastateltavan löytämiseen tai mahdollisimman koskettavan haastattelun hankkimiseen.

Yhdestä kollegasta kerrotaan, se oli silloin Balkanilla paljon ja siellä on aika rankkaa. Sillä oli tällainen tapa, että meni haastattelemaan mummoja ja näytti nyrkeillä silmiin, että itkekää ja vuodatti ongelmiaan. Hän hotellissa hankki kääntäjän ja kysyi, mitä mummot sanoivat. Sai tietysti liikuttavia haastatteluja. Merja Sundström, haastattelu 2010

Keinot hyvän haastattelun tekemiseen kriisialueella voivat vaatia taitavaakin sosiaalista toimintaa olematta kuitenkaan julmia. Kun viesti menee perille uutisen katsojalle tai lukijalle, on tärkeää saada tunne mukaan tarinaan.

Olin Etiopiassa tekemässä punaisen ristin järjestömatkaa, siellä jää paljon orpolapsia sen takia kun vanhemmat lähtee prostituoiduiksi ja kuolee. Tämän lapsen äiti oli lähtenyt kaupunkiin töihin ja halusin jotenkin paljastaa että tää tyttö on onneton. Se haki savimajasta kuvan ja kivikasvoisena sitä näytti. Mun oli pakko kysyä, että onko sulla koskaan ikävä äitiä. Sitten hän ajatteli että on, hän rupesi itkemään. Se oli hirveän vaikuttava kuva, laitoin vain, että hän ikävöi äitiään. Siitä tuli koskettava tarina. Mä inhimillisellä tasolla tökkäsin hänen herkkää tunnettaan. Ei ole tapana kulkea kaupungilla itkettämässä ihmisiä, mutta tässä tarinassa se kertoi paljon. Merja Sundström, haastattelu 2010

Institute for War and Peace reporting on listannut muutaman asian, jotka toimittajan, joka tekee haastattelua kriisialueella olisi hyvä muistaa.

1. Koeta haastatella ihmisiä erikseen. Ryhmäpaine saa ihmiset liioittelemaan tai jopa muuttamaan tarinaansa.
2. Tunnistaudu heti toimittajaksi. Kerro selkeästi mistä tulet ja mihin mediaan juttua teet. Älä herätä epärealistisia odotuksia, että voisit auttaa heitä.
3. Selitä miksi on tärkeää raportoida tapahtumasta. Tavoitteena on kertoa maailmalle vääryyksistä, mutta haastateltava saattaa pelätä juuri tätä. On tärkeää ottaa huomioon heidän tunteensa ja toiveensa. Etsikää yhdessä mahdollisuuksia esimerkiksi pysyä haastattelussa nimettömänä.
4. Varmista perustiedot. Kysy henkilön nimi ja muut perusasiat. Jos henkilön haastattelua ei käytetä jutussa, varmista siitä että henkilön luotettavuus on todennettavissa. Jos toimittajan tarvitsee löytää haastateltava jälkepäin, on yhteystiedot hyvä yrittää selvittää.
5. Selvitä tapahtumapaikkojen nimet ja tarkat kuvaukset tilanteissa mukana olleista tahoista. Sotilaspukujen yksityiskohdat tms.

6. Kysy toistamiseen ajankohdasta ja tapahtumien kulusta. Usein tapahtumat ovat olleet kaoottisia ja muistikuvat haastateltavalla saattavat olla sekavat. Vertaile tapahtumia muiden haastateltavien kanssa.
7. Älä pelkää näyttää inhimillisyyttäsi tai tunteitasi. Se kunnioittaa haastateltavan kärsimyksen kokemusta.

Haastateltavien valinnalla on hyvin olennainen osa jutun rakentumisessa. Aiemmin työssäni mainitsin CNN-efektistä, jonka mukaan uutisella toivotaan olevan vaikutusta ulkomaailmassa. Tästä hyvänä esimerkkinä voisi haastateltavien näkökulmassa käyttää Somalian 1990-luvun kriisiä. Silloin kuvat nälkäisistä lapsista ja kärsivistä ihmisistä saivat ihmiset vaatimaan toimintaa suurin joukoin.¹⁰

6 Ristiriitatilanteet kohdemaassa

Kun toimittaja toimii alueella, jota on kohdannut inhimillinen kriisi sodasta tai luonnonkatastrofista johtuen, joutuu hän kohtaamaan työssään puolia, joita voi olla vaikea käsitellä. Toimittaja voi joutua näkemään asioita, joita kukaan ei toivoisi näkevänsä, kohtaamaan ihmisiä, joille on tapahtunut epäinhimillisen kamalia asioita ja asettamaan itsensä vaaraan vaikkei siihen ole tieteen tahtoen hankkiutunut.

On itsestään selvää, että tällaiset kokemukset aiheuttavat tunteita, joita voi olla vaikea selvittää, varsinkin yksin työskennellessä. Tämä johtaa siihen, että työssään kriisialueella toimittaja joutuu ristiriitaisiin tilanteisiin oman työnsä, moraalikäsitteensä ja objektiivisuuden kanssa.

On aina nuorallakävelyä välttää kommentoimasta kun paikalliset kysyvät mitä ajattelen esim. vallitsevasta poliittisesta tilanteesta. Heille on vastattava että olen toimittaja, tai jos tivaavat, olen yrittänyt olla diplomaattinen ja puhua ympäriryöreitä. Janne Hopsu, haastattelu 2014

Toimittajan on pyrittävä kaikissa tilanteissa etäännyttämään itsensä jutun kohteista, haastateltavista ja jopa aiheesta. Se voi olla vaikeaa, mutta se on jutun ja journalismin kannalta olennaista.

Mä en ota hirveän vahvaa kantaa, mä en ole tyyppinä sellainen, joka menisi hirveän tulenpalavasti mukaan asioihin, tai en ainakaan huomaa sitä. Tietenkin mulla on omat periaatteeni inhimillisyydestä ja oikeudenmukaisuudesta, mutta ei se ole ongelma. Merja Sundström, haastattelu 2010

¹⁰ <http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/80302/gradu03315.pdf?sequence=1>

Mia Ylönen tutki pro-gradu -työssään journalistien objektiivisuutta sota-alueella ja totesi, että paljastamalla oman subjektiivisuutensa ja journalistiset lähtökohtansa toimittaja voisi antaa yleisön määrittellä sen, kuinka tapahtumiin ja asioihin tulee suhtautua. Toimittaja ikään kuin antaa oman subjektiivisen kokemuksensa katsojan ja vastaanottajan harteille.¹¹

Haastateltavat olivat kaikki yhtä mieltä siitä, että kriisialueella objektiivisuuden säilyttäminen on vaikeaa, mutta joissain tilanteissa se voi olla jutun kannalta jopa hyödyllistä.

Ei voi kuin myöntää rajallisuutensa. Tottakai yritän etsiä niin hyvin kuin pystyn molempien tai kaikkien näkemyksen. Toisaalta ei ole missään objektiivista totuutta, kukaan ei voi sanoa että nyt sulla oli 20 prosenttia tuota ja 30 prosenttia tuota, se on katsojan arvioitavissa. Tietoisesti en tee yksipuolisia juttuja. Joskus ei voi tehdä kuin yhdeltä puolelta, ehkä sitten seuraavana päivänä tai seuraavalla viikolla tekee toiselta puolelta. Sitten oikeastaan on oleellista, että jos teet yhdeltä puolelta, kerrot katsojalle mitä yhdellä puolella tapahtuu. Jos teet palestiinalaisista muurin varjossa, siitä tulee aina tunteisiin vetoava juttu palestiinalaisista, ei se voikaan olla tasapuolinen, mutta sitten siitä kokonaisuudesta täytyy paljastua, että et edes yritäkään tehdä totuutta vaan vieraillet yhdellä puolella. Merja Sundström, haastattelu 2010

Ristiriitatilanteita voi myös tulla tilanteissa, joissa haluaisi auttaa sodan tai luonnonkatastrofin uhreja, mutta ei käytännössä voi tehdä mitään. Sundström koki tällaiset tilanteet erityisen raskaiksi.

Joskus tulee sellaisia, että kun on ystävällinen jollekin orpolapselle, se ikään kuin tarttuu sinuun ja haluaa lähteä mukaan tai sitten on sellaisia, jotka mä näen pikkulapsia jotka on hylätty, mun tekee mieli ottaa ne mukaan. Merja Sundström, haastattelu 2010

Kunnioitan lähellä olevia, tervehdin, mutta samalla näytän että olen ammattilainen ja osaan hommani. Olen tekemässä töitä, en pelastamassa kaikkia ihmisiä. Asenne ei ole kyyninen, vaan antaa itselleni ja ympärilläni oleville selkeän roolijaon. Totta kai autan sellaisissa asioissa, jotka ovat järkevästi toteutettavissa, kuten noston jonkin tavaran. Vältän itse kommentoimasta tilannetta ja ihmisiä. Janne Hopsu, haastattelu 2014

Toimittajan on myös muistettava työnsä vastuu. Joissakin tilanteissa toimittajan työn tuloksena saattaa löytyä asioita, joihin poliisi tai joku muu viranomaistaho puuttuu. Toimittaja saattaa juttunsa ansioista saada ihmisoikeuksia parannettua, mutta kääntöpuolena saattavat jotkut haastateltavat tai lähteet joutua ongelmiin toimittajan haastateltua heitä.¹²

Kerran jouduin tilanteeseen, missä minulle tarjottiin nuoren tytön seksipalvelua. Se oli kuvottavaa. Sanoin tylästi ei kiitos ja kävelin pois. Kurkin jonkin aikaa olkani yli sainko heidät perääni. Tilanne yllätti täysin. Janne Hopsu, haastattelu 2014

¹¹ <http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/80302/gradu03315.pdf?sequence=1>

¹² http://iwpr.net/sites/default/files/iwpr_training_manual_english.pdf

Ristiriitoja voivat aiheuttaa myös toimittajan läheiset ja oma perhe kotimaassa. Perheiden on tiedostettava läheisensä lähtevän alueelle, jossa vaara on olemassa. Tällöin toimittaja joutuu ikään kuin valitsemaan perheen ja työn väliltä.

Mun perheeni tietää missä mä olen. Ikävä kyllä myös mun nuorin tyttärenti tietää missä mä meen. Eikä antais mun lähteä mihinkään. Mut mun vaimo on myös toimittaja. Eihän tosiaan akuuteissa tilanteissa kriisitilanteissa ole sellaista, että siellä koko ajan ollaan luotisateessa. Kari Lumikero, haastattelu 2010

7 Pohdintaa

Aloittaessani opinnäytetyötäni minulla oli jonkinlainen kuva toimittajan työstä kriisialueella. Se kuva perustui hyvin pitkälti kokemuksiini kotimaassa juttujen vastaanottavana osapuolena. Kollegani lähtivät kriisialueille hyvin nopealla aikataululla, ja se tuntui sujuvan kovin helposti ja vaivattomasti. Usein mietinkin, onko se tosiaan niin helppoa vai ovatko sitä tekevät ihmiset rautaisia ammattilaisia. Opinnäytetyöni myötä olen päätenyt jälkimmäiseen.

Ihmiset jotka päätyvät ulkomaantoimittajiksi ja sitä kautta kriisialueille töihin, ovat ammattitaidossaan toimittajakunnan kärkijoukkoa. Jututtaessani kokeneita kollegoitani huomasin, että jokaisella oli omat toimintatapansa, jotka sopivat juuri heille. Kaikki kuitenkin toimivat hyvin samantyyppisesti ja samoja ohjenuoria noudattaen. Työtä kirjoittaessani huomasin kriisialueella työskentelyn olevan paljon monialaisempaa työtä kuin toimittajan työ kotimaassa. Sosiaalinen älykkyys ja kyky havainnoida maailmaa saa aivan uuden merkityksen alueella, jossa riskit ovat paljon kotimaata suuremmat.

Tietynlainen nöyryys on olennaista, ja se joskus puuttuu toimittajilta kotimaassa. Pysin kirjoituksessani selventämään kuinka paljon työtä ja laajaa osaamista yhden ulkomaankeikan tekeminen toimittajalta vaatii. Työni perusteella minulla on tietoa ja ymmärrystä siitä miten kriisialueen juttukeikkoihin voi valmistautua, mutta uskon, että mikään valmiina luettu ei voi valmistaa toimittajaa siihen, mitä keikoilla oikeasti tapahtuu.

Haastattelut olivat erittäin antoisia niin opinnäytetyön kannalta kuin myös kiinnostavuudeltaan. Haastatellessani opin itse paljon toimittajan työstä ja koin, että minua kokeneemmilla toimittajilla on paljon annettavaa nuoremmilleen. Haastatteluissa haastateltavat pohtivat omaa työtään objektiivisemmin ja käytännönläheisemmin kuin ehkä aiemmin ja se antoi myös opinnäytetyölleni hyvät raamit.

Haastatteluiden pohjalta oli hyvä rakentaa kirjallisesti prosessia, jonka ulkomaantoimittaja joutuu käymään läpi kriisialueelle matkatessaan. Haastateltavat osasivat hyvin konkreettisesti

luetella toiminta- ja työtapojaan. Jokaisen haastateltavan seurassa oloni oli hyvin kunnioittava, nämä ihmiset ovat työssään nähneet ja kokeneet paljon julmuutta ja kärsimystä, mutta silti he ovat saaneet aikaiseksi uskomattoman hienoja ja koskettavia uutisjuttuja alueilta, joilla ovat olleet.

Opinnäytetyössäni pyrin kuvaamaan ulkomaantoimittajan työn koko prosessin kriisialueelle lähdettäessä hyvin konkreettisesti. Pyrin selvittämään, minkälaisia työvälineitä mukana kannattaa olla ja miten suhtautua ristiriitaisiin paikanpäällä. Haastattelemillani toimittajilla oli kaikilla hyvin samantyylliset vastaukset ja joskus jopa identtiset. Ne asiat, joita jokainen piti tärkeänä ja melkein pä olennaisimpana olivat kaikilla samat. Toimintatavat ja työ lähtövalmisteluista paikan päällä olemiseen olivat vastaajilla niin samantyyppisiä, että oli helppo koota konkreettinen selvitys työprosessista ja päätellä mikä on tärkeää.

Lähtövalmisteluissa ennakkotietojen kerääminen oli jokaisen toimittajan mielestä äärimmäisen tärkeää. Kiireestä huolimatta jokainen toimittaja pyrki selvittämään kohdemaastaan mahdollisimman paljon eri lähteitä käyttäen. Jokaisella oli omat lähteensä ja paljon vinkkejä siitä, mistä tietoa parhaiten saa.

Jokaisen mielestä myös paikallisten kontaktien hankkiminen oli hyvin tärkeää. Niiden avulla toimittaja pääsi mukaan paikalliseen elämään ja hyvin lähelle arkea, jota ihmiset siellä elävät. Haastateltavieni mukaan tämä auttoi juttuaiheiden etsinnässä ja haastateltavien löytämisessä.

Työvälineistä kaikilla oli yhteneväinen mielipide: helpot, kevyet ja nopeat ottaa mukaan. Tämä on tietenkin olennaista kriisialueella, jossa nopeat lähdöt vaarallisine paikkoineen on arkipäivää.

Sosiaaliset taidot ja kyky lukea tilanteita ja tunnelmia nousi jokaisella vastaajalla tärkeimpien asioiden joukkoon. Nämä olivat selvitykseni mukaan johtavina ajatuksina myös alan kirjallisuudessa ja oppaissa. Sosiaalisen älykkyyden ja kyvyn lukea tilanteita voi käsittää myös keinona turvata oma selkä vaaratilanteissa. Ilman tätä taitoa moni juttu jäisi huomaamatta, ja usea haastateltava jututtamatta ja joskus pahimmassa tapauksessa saattaisi toimittaja myös menettää henkensä.

Turvallisuuden näkökulmasta jokaisella toimittajalla oli niin yhteneväinen näkemys, että haastatteluita jälkikäteen läpikäydessä olivat vastaukset kuin yhdestä suusta. Oli vaikea erottaa, kuka oli vastannut mitä, koska vastaukset olivat ikään kuin jatkoa toisilleen. Jotenkin tuli sellainen olo, että työskentely kriisialueella on lähellä niin perustavanlaatuisia asioita ja menee niin lähelle ihmisen luontaista vaistoa selviytyä, ettei kovin erilaisia tapoja ole edes olemassa.

Kaikki luottivat omaan taitoonsa lukea tilanteita ja ihmisiä ja pitivät olennaisena kykyä vetäytyä epäilyttävästä tai potentiaalisesti vaarallisesta tilanteesta. Tämä toiminta tuntui haastattelutilanteessa hyvin viisaalta, mutta jälkepäin asiaa pohdittuani, ymmärsin että siinä ollaan vaiston ja aistien perimmäisen toimintatavan juurilla.

Konkreettisia turvallisuuteen kohdistuvia vinkkejä ja työtapoja oli kaikilla, ja kaikki näistä perustuivat kokemukseen ja aiempiin työkeikkoihin kriisialueilla.

Se, mikä työtä kirjoittaessa ja haastatteluista tehdessä yllätti, oli työn eettisen puolen ja psykologisen kestävyuden tärkeys ja laajuus. Ei riitä se, että toimittaja ottaa ja lähtee välineidensä kanssa kriisialueelle ja tekee sieltä jutun. Siinä välissä on monta huomioitavaa asiaa, jotka voi hoitaa tyylikkäästi tai kuten haastatteluissa selvisi vähemmän tyylikkäästi.

Työkeikat alueelle, joilla on tapahtunut ihmisiä koskettava kriisi, ovat raskaita myös toimittajille itselleen. Paikan päältä jutut tulevat ajallaan, ja ne ovat lähes poikkeuksetta laatua, mutta se, mitä jutun takana on ja minkälaisia voimavaroja se on toimittajalta vaatinut, oli minulle suurin mysteeri.

Jututtaessani haastateltaviani minulle selvisi, että se, mitä me uutisissa näemme, on vaatinut tekijältään hyvin paljon psykologista prosessointia, kärsimyksen näkemisen sivuuttamista ja omien tunteiden ja periaatteiden kyseenalaistamista ja joskus jopa sivuun laittamista työn ajaksi.

Kaikki haastattelemani toimittajat kertoivat kärsineensä keikoilla näkemistään asioista ja kohtaloista, mutta se, mikä myös yllätti, oli haastateltavieni hyvin rauhallinen suhtautuminen kokemuksiinsa. Otaksun tämän johtuvan siitä, että asiat, joita toimittajat ovat alueilla kohdanneet, ovat sellaisia asioita, jotka joko pitää hyväksyä ja käsitellä vallitsevina asiantiloina sillä hetkellä ja jättää taakseen tai sitten vammautua niiden haitallisuudesta. Tämä mielestäni on suurta ammattitaitoa: kyetä käsittelemään asiat sellaisina kuin ne ovat, olivatpa ne kuinka kamalia tahansa.

Haastattelemini toimittajien eettiset toimintatavat alueilla olivat myös hyvin samantyyppisiä. Jokainen kertoi joskus joutuneensa taivuttamaan omia eettisiä lähtökohtiaan jutun saamiseksi, mutta se, että tämän tiedostaa, on mielestäni tärkeää. Ja ne kerrat, jolloin haastateltavat näin kertoivat tehneensä, olivat poikkeuksetta jääneet mieleen kaikille.

Suurempia johtopäätöksiä työstäni on ehkä vaikea vetää, mutta koen sen onnistuneen hyvin siinä tavoitteessa, mitä lähdin hakemaan: Kuinka toimittaja toimii työskennellessään kriisialueella.

8 Läheteet

Allan&Zelizer 2004. War and the Media: Reporting Journalism 24/7. Sage Publications.

Conrad, Naomi. 2013. War reporters defy danger to get story. <http://www.dw.de/war-reporters-defy-danger-to-get-story/a-16721882>

Institute of War and Peace Reporting. Reporting for change: a handbook for local journalists in crisis areas. 2004. http://iwpr.net/sites/default/files/iwpr_training_manual_english.pdf

Kaldor 1999, 1-2, 81; Ångström 2005, 2-3. War and the Media: Reporting Journalism 24/7. Sage Publications.

Knightley 2003. *The First Casualty: The War Correspondent as Hero and Myth-Maker from the Crimea to Iraq*. John Hopkins

Konrad Adenauer Stiftung. *Ways to find a Story*. 2010. Internetjulkaisu. http://www.investigative-journalism-africa.info/?page_id=182

McLaughlin 2002, 2-3. *War and the Media: Reporting Journalism 24/7*. Sage Publications.

Palosuo Eija. 2003. *Maaailma.net*. Journalismi kriisialueilla kysyy viekkautta ja tuuria. http://maailma.net/artikkelit/journalismi_kriisialueilla_kysyy_viekkautta_ja_tuuria

Pedelty, 1995. *War and the Media: Reporting Journalism 24/7*. Sage Publications.

Reporters without borders, <https://en.rsf.org/>

Robinson. 2002. *War and the Media: Reporting Journalism 24/7*. Sage Publications.

Thussu and Freedman, 2003. *War and the Media: Reporting Journalism 24/7*. Sage Publications.

Ylönen, Mia. 2008. *Toiset olivat enkeleitä ja toiset paholaisia*. Pro Gradu –työ. Tampereen Yliopisto.

Kari Lumikeron haastattelu 2010

Kari Lumikero

Perustiedot

Toimittajana vuodesta '67, silloin alkoi tekemään nuortenradiolle juttuja. Muutti Tukholmaan tekemään Pop-ohjelmia, ruotsin radiossa töissä. n. 40 vuotta. '86 siirryin maikkarille.

Ylioppilas ja valtiotieteen opintoja

Yleisradio, Ruotsinradio ja TV, UusiSuomi, Apu ja MTV

Erikoistui ulkomaihin aina.

Ruotsi ja pohjoismaat on omaa alaa

Suomi, Ruotsi, Saksa, Englanti

Ennakovalmistelut

Mulla on täysin kompakti varustus, Kamera, tietokone, usein satelliittipuhelin ja kaikki siihen liittyvä välineistö, että pystyn työskentelemään niin, että saan jutut valmiiksi ja lähetettyä. Mulla on ollut sellainen periaate aina, niin kauan kun olen tätä videojournalismia tehnyt, että heti kun tulen keikalta, laitan kamat uudestaan siihen kuntoon, että voin lähteä koska tahansa liikkeelle. Ei niin että olisin aina odottamassa, että nyt tulee nopea keikka, vaan niin, että esimerkiksi akut pitää olla aina latingissa. Jos tulee joku sellainen onnettomuus, vaikka nyt Ruotsissakin, niin mulla täytyy olla se varusteisto kunnossa, enkä joudu etsimään niitä pitkin toimistoa, vaan ne tavallaan tietyillä paikoilla. Etu on siinä, että mä olen ainoa joka niitä käyttää, mä tiedän missä ne on.

Laadin alukvaiheessa kaksi erilaista luetteloa, jotka oli hirveän hyviä. Toinen oli päiväkeikkaa varten ja toinen viikon keikkaa varten ulkomailla, mitä tarvii mukaan. Kohtakohdalta, nyt kun rutiini on lisääntynyt. Koska tässä prosessissa on se ongelma, että jos yksi kaapeli puuttuu, niin homma on siinä. Sä et siellä löydä sitä kaapelia mistään. Näin ollen sen pitää olla mukana ja mielummin tuplakappaleina. Pieniä asioita, mutta aivan ratkaisevalla tavalla vaikuttaa loppusuoritukseen.

Rokotukset on oltava voimassa, moniin maihin et edes pääse, Afrikan maissa monissa paikossa on se, että ne katsoo sen keltaisen rokotuskortin, mutta se on kunnossa, mulla on vakuutukset kunnossa. Minuuttivakuutus, sillä siunaamalla sekunnilla kun menet alueelle, se astuu voimaa. Kallis.

Lippujen kanssa kova tsemppi, milloin lähdet, millä, ja milä hinnalla. Matkatoimisto auttaa ja yritän katsoa ennakkoon itsekin.

Teknisesti pystyisin lähtemään pari kolme tuntia, mutta sitten käytännössä venyy puoleksi vuorokaudeksi. Sitten on se, että viitsiikö olla niin virkaintoinen, että ottaa varusteet mukaan lomalle. Mulle kävi ensimmäistä kertaa niin, että lomalla Berliinissä tuli tää Gaza-homma ja kamat ei ollu mukana, niin sitten alkoi se rumba, että yritin saada ne kamat sinne ja lentää sieltä pois. Tietysti kaikista hulluin ja paras vaihtoehto olis se että kamat olisi aina mukana.

Ensinnäkin mulla on aivan uskomattoman hyvä tietolähde, Ruotsin ulkopoliittisen instituutin maaraportit, pieniä vihkoja. Mulla on melkein joka maasta sellainen. Sä saat siitä mielettömän hyvän tietopaketin, ne on sellaisia, että joka sana on totta. Taulukot kaikesta ja tärkeimmistä asioista ja yhteystiedot. Netistä, tuoreita artikkeleita. Kolmantena on joka paikassa omat fikserit. Verkostoituminen. Otan melkein ensimmäisenä yhteyden sinne, että onko sulla tilaisuus auttaa mua. Sä et voi tsysökennellä kriisialueella ilman paikallista apua.

USEin tiedän viikkoa aikaisemmin että olen lähdössä. Esimerkiksi Islantiin, tulen menemään sinne ja mulla on siellä oma fikseri. Ennen vanhaa tää oli kaikille muille tosi paljon hankalaa, joko ottaa oma kuvaaja mukaan tai vuokrataan tylvoimaa sieltä ja sen sovittaminen kaikkeen oli hankalaa. Tässä on videojournalismin kriisialueilla suurin etu, että pystytään. Ei olla enää riippuvaisia muista.

Alueella

USEin myös yhteistyössä hankitaan fikseireitä muiden mediayhtiöiden kanssa. Paikan päällä saatat peria jonkun henkilön jos esimerkiksi fyran lähtee juuri pois kun mä tuun sinne, niin se sama henkilö jatkaa mulla. Saatan soittaa lähetystöön, että onko hyvää tyyppiä siellä, jos ei ole omaa. Ja sieltä vinkataan. Kyllä melkein sanoisin, että ei tonne mennä ilman että sulla on ennakkokontakti sinne, joka pystyy kuvailemaan.

Paikallisten fikseireiden kanssa pitää olla aika varovainen, jos kyseessä on konfliktialue, pitää tietää kummalla puolella se on, jos haastateltaessa ne haluaa jalostaa sitä poliittista sanomaa mitä ne ihmiset sanoo. Siinä editoinnin ja kääntämisen aikana se koko ajan muuttuu ja terästyy se sanoma. "Kerro tismalleen mitä se sanoi, ääkä sano mitä sä kuvittelet sen sanovan" On ollut tilanteita, että olen joutunut sanomaan jollekin tyyppille, että sori vaan, meidän yhteistyö ei voi jatkua. Tietysti sitä ennen olen pitänyt tarkkaan huolen, että olen löytänyt jonkun toisen.

Kun olet paikanpäällä siellä, se on dynaaminen tilanne, ihmisiä tulee ja menee ja mehän tunnetaan paljon toisiamme me ulkomaantoimittajat jotka liikutaan tuolla, meillä on vekrostoja myös omista kollegoista. Voit kysellä vinkkejä muilta.

Tämä ei koske suomalaisia, meidän kesken on tottakai kilpailua, mutta ollaan luotneavasti muiden yksityisten tv-yhtiöiden kanssa. Vuosikymmenien aikana on kontakteja muihin, "moi Brian, mitä kuuluu, ja se sanoo, että täällä on yks ihan loistava tyyppi jota kannattaa käydä haastattelemassa" . Kriisialuella toimittajien joukko on enemmän yhtä, siellä tää vaaramomentti on. Siellä ei haluta kampittaa muita, kaikki auttaa toisillaan.

Kaikki pitää skuupin itsellään. Ruotsalaiset välttelevät maanmiestensä tapaamista tästä johtuen. Koska mediakilpailu on ruotsissa kovempaa. Muiden maiden kanssa voidaan jakaa. Esimerkiksi Makedoniassa Venäläinen kuvausryhmä oli paikalla oli ampumishomma ja kyllä me niiltä saatiin matsku. Otettiin pari kaljaa illalla yhdessä. Kansallisten mediayhteistyö... Kyllä se on niin ,että illalla sitten mennään parille ja suomalaisissa on se, että me ei haluta olla yksin, sitten vähän illalla puretaan, mutta ei me puhuta duuneista.

Uutistoimistojen materiaalia siellä. Soveltuvien osien tsekkaaminen BBC:tä. Mulla on tietokoneessa, yks semmoinen osoite, että oystyn katsomaan kaikki BBC,CNN ja ranskan ja saksan lähetykset. TV-lähetyksiä katsotaan mielellään, kun näkee mitä kuvia on liikkeellä omien ohella.Sä tiedät varmuudella, että jos BBC:llä on joku hyvä kuva ja sä tiedät että se on varmuudella niin se on EBULLA ja käytössä muualla. Jos esim. on hyvin päiväkohtainen juttu, niin sä teet vaan spiikit ja ständärin ja laitat sen värikoodilla tänne ja täällä se täytetään. Tai joku huntin patkä, se on sovittu tarkkaan mikä sieltä tulee.

Kalusto: Mulla on Panasonicin B2 Uusin kamera, jossa on 2 32 gigan korttia, niihin sopii maksua 260min. Sitten mulla on macBookPro, se on paras alan laite ja sitten vielä lisämuistia. Mulla on Cartonon helvetin hyvä jalusta, jossa on yksi ainoa nivel. Jos sulla on kaksi niveltä, niin sä joudut paljon enemmän tsemppaamaan sen kanssa, jos on yksi ainoa nivel niin sä avaat sen ja se nousee tähän kasvokorkeuteen. Eli kaikki tapahtuu nopeasti, Sä voit sen koota ja kasata ja lähteä nopeasti pois. Mulla on satelliittipuhelin, mutta siinä on teknisiä ongelmia. Periaatteessa ovin olla yhteydessä kaikissa tilanteissa. Sitten on letkuja ja kaapeleita. Käytännön kannalta mulla on headset, jos et pysty työskentelemään niin, että voit spiiikata suoraan koneelle, sun pitää mennä muualle spiiikkaamaan ja sitten siirtää se, se hidastaa työtä huomattavasti. Uusilla laitteilla kuvan siirtäminen on nopeaa, ei tarvi miettiä siirron nopeutta. FinalcutPro.

Nettiä pitkin jutut kotimaahan, toimii melkein aina. Kosovossa oli itlanne, että vaikka mä kuinka pakkasin sitä ja se siirto keskeytyi kun siirtoa oli ollut 10s. Silloin oli sen verran aikaa, että pilkoin jutun 10 sekunnin pätkiin ja täällä Puolimatka kokosi sen kasaan. En ehtinyt suomalaisten leirille, että olisin saanut sen väylän kokonaan. Valmis netti, mulla on autossa mobiililaajakaista. Voin autosta lähettää kohtuullisen hyvällä tekniikalla suoraa lähetystä.

Mä puhun tästä siksi, että se on niin jumalattoman tärkeää, koska ennen vanhaa silloin kun tätä uutta tekniikkaa ei ollut niin ongelmat alkoi siitä kun tulet siihen turkin maanjärstysalueelle, "Mitä mä teen, mulla ei oo kuvaajaa, mulla ei ole editoijaa, ei satelliittiaikaa, sekin oli niin mahdoton. Jouduit matkustamaan kupungin toiseen päähän, etä tiennyt liikenteestä mitään. Jos myöhästyit 5 min, niin se slotti meni jo. Se aiheuttaa ihan mielisairaan paljon ongelmia. Kun työskentelet itse omaan tahtiin, niin sä tiedät. Mä ensimmäisenä aina testaan nettiyhteyden aina, joka paikassa. Olin istanbulissa tässä joku aika sitten, niin yhtäkkiä se mätti se hotellin nettiyhteys ja syy oli se, että se oli shared, kaikki muutkin jakoi sitä. Niin lähdin seuraavaan hotelliin, paras hotelli, mitä kaupungista löytyi niin siellä se toimi niin, että sain jutun ajoissa perille. NETtiyhteys on aivan oleellinen osa tätä koko juttua. Se vähentää stressiä huomattavasti kun sä tiedät, että mulla on.

On mullistanut oman uutisoinnin. Muunmuassa niin, että mä pystyn nykyisin toimittamaan juttuja aamulähetyksiin, ennen vanhaan se ei ollut kustannussyistä mahdollista. Mitä tahansa tapahtui illalla sanotaan nyt 9-10 välillä, se ei tullut aamulähetyksiin ainakaan kuvareportaasina. Eikä kulttuurijutut illalta, eikä mikän muukaan iltatapahtuma, sä et saanu sitä. Koska se edellytti koko tuotantoketjun palkkaamista tätä satelliittia varten, maksoi 10000. Pystyy nopeasti lähettämään juttuja.

Satelliittipuhelimet toimii parhaiten päiväntasaajalla, eli lähellä persläpiä koska satelliitit kiertää siinä paikkeilla.

Ruotsalaiset ja suomalaiset sotilaat auttaa. Jenkit ja ranskalaiset ei auta. Ne sanoo suoraan, että no fucking way, you are not allowed to enter. Koska se on niille strateginen piste.

Ainakaan ei aseita, tuhoon tuomittu idea. Joillain toimittajilla on käsiaseita afganistanissa. Sä melkein kuolet silloin. Joku tappaa sut. Valppaus, varovaisuus, et mene sellaiseen tilanteeseen. tunnelman tarkkailu väkijoukossa, onko väливаikuttajia, onko siellä joku joka yrittää usuttaa jotain sun kimppuun. Jos on, niin kannattaa lähteä kohteliaasti pois tilanteesta. Jos asut hotellissa, kun tuut hotelliin, että millainen paikka on, toimiiko hätäuloskäynti, mitä on vastapäättä, missä mun huone on, olisko parempi, että se on pihan puolella, vai tuleeko rosvot

sieltä sisälle. Älä koskaan luo mitään päivärutiineja, joita mahdollinen sieppari pystyy lukemaan tai ryöstäjä vaan toimit epäsuunnitelmallisen näköisesti, älä koskaan aja taksilla hotellista linkkiasemalle, sitä linkkiä varten, koska joku saattaa tarkkailla. Hakeudu aina yhteistyöhön paikallisten kanssa, tarkkaile tapahtuuko ympäristössä jotain normaalia poikkeavaa. Alkaako jengi liikkua, miksi ne liikkuu, onko haviattavissa tankkien liikettä, miksi, tuleeko keskitys. Jos näet raskaan aseeseen ampuvan, lähde helvetin nopeasti pois, koska sieltä tulee vastatuli, eikä se tule välttämättä ampujaan, vaan ihan mihin vaan (MADVENTURES)

Aina kun tulet uutistilanteeseen, pidä huoli, että auto ei ole keula seinää vasten vaan peruutat auton niin että pääset liikkeelle, tsekkaa että voit lähteä nopeasti jos tarvii. hanki liittolaisia. Tarkkaile väkijoukkoa tilanteessa ja ota se merkittävä väli vaikuttaja esim kantamaan sun kameraa, silloin sulla on liittolainen

Loistava esimerkki on Etelä-Libanon, suomalaisten rauhanturvaajien strategia on se, että ne yrittää lukea tunnelmia, menemällä tapaamaan paikallisia ihmisiä ja Israelilaisilla on maailman parhaat kiikarit ja ne katsoo sieltä vuorilta, että mitä perkelettä, noi juo teet noiden paikallisten paskojen kanssa noiden rätipäiden, ja ottaa yhteyttä suomen ja YK:n johtoon että mitä ne oikein veljeilee. Ne vastaa, että se on nimenomaan meidän tehtävä, se että me mennään sinne ja pannaan kaikki maahan, nkäsirautoilla kiinni ja potkitaan päähän, jos ne on ammattimiehiä, ei ne kerro. Usein ne saa tietää etukäteen, esimerkiksi kun Hizbollah tuli sinne jeepeillä niillä oli jeeppien lavalla näitä kranaatinheitin, ja ne tiesi lähteä pois.

Paikalliset fikserit on tärkeitä haastateltavien hakemisessa, tietenkin pitää muistaa, että paikalliset fikserit on osapuolia, kysymys on vaan siitä, et sä löydä beirutista yhtään objektiivista henkilöä, ehkä kristittyjä voit löytää, mutta Esim. Ramallahista et löydä yhtään ihmistä joka on sitä mieltä, että kyllähän nää israelilaiset on ihan kivoja tyyppejä ja Gazassa, siellähän nää on suljetussa tilassa ja siellä on nää kovan luokan jätkät, hamasin tyypit, kyllä se fikserikin on sellainen. Silloin pitää vaan koettaa lukea, että milloin se valehtelee. Silloin sä peilaat sitä tietoa, mitä saat siltä siihen mitä muilla on muut lähteet.

Yksi on tota, esim lähi-idässä kun työskentelee, niin jumalattoman helppo, että YK on päättänyt että se ratkaistaan kahden valtion mallilla ja sen että Israel on miehittäjävaltio, jos muistat sen niin se helpottaa, koska sulla on koko maailman yhteisö sun takanasi. Se sijaan kun menet sinne kun ne rakentaa niitä siirtokuntia sinne laittomasti ja menet sinne ymmärtämään niitä, niin silloin olet heikoilla. Olen aina sanonut, että meidän pitää aina olla rauhan puolella ja sotaa vastaan ja mun mielestä meidän pitää olla kenttätilanteessa sen heikon puolella vahvaa vastaan. Tän olen oppinut ruotsissa, siellä pitää aina olla demokratian puolella

diktatuuria vastaan. Ne sitoutuu siihen kun ne menee ruotsin radioon töihin. Lähtökohteisesti voin kertoa myös israelilaisten hädästä. Mutta en voi mennä tekemään juttua jostain siirtokuntalaisesta ja kertoa, että täähän on kiva kun te rakennatte tänne vesijohtoja ja kaikkea. Se on laitonta toimintaa jonka ainoa tarkoitus on sortaa näitä ihmisiä.

Päinvastoin kun täällä, siellä ihmisillä on hirveä tarve puhua. Kaikki haluaa tulla. Usein se alkaa sillä hetkellä kun kamera on siinä, ihmisillä on valtava tarve kertoa. Ei vaikeuksia löytää haastateltavia.

Jos olet konfliktialueella jossa on selkeästi 2-3 osapuolta niin varo visusti kertomasta mitä mieltä itse olet asiasta, jos menet polemiikan virtaan, olet kusessa. Varo kaikkien lausuntojen tekemistä, riippumatta oletko heidän puolellaan tai heitä vastaan. Ne kysyy aina mitä mieltä sä olet siitä että israel rakentaa laittomia siirtokuntia, silloin saatan sanoa, että ykn päätöksen perustella se on laitonta toimintaa Mun on helppo sanoa se.

silloin kun Irakin sota alkoi, siellä Syyrian rajan tuntumassa oli sellainen tilaisuus, että nämä ensimmäiset neljä syyrialaista opiskelijaa, jotka olivat ajaneet autolla sitä tietä kotiin bagdadista, niin jenkit räjäytti sen auton taivaan tuuliin. Kaikki neljä kuoli ja sitten oli ensimmäinen tiedotustilaisuus, menin sinne monien kollegoiden kanssa, nää paikalliset sanoivat, että tietäkää, että tämä kaupunki on syyrian rajalla, se on Jordaniassa, Jordanian poliisi ei uskalla mennä sinne, ne on niin saatanan aggressiivisia. Mentiin sinne ja siellä oli hautajaistilanne, siellä oli ihmisiä vastassa ja mä kuvasin heidän parvekkeeltaan ja heidän katoiltaan sitä tilannetta. Sitten huomaan, että kaksi rotevaa tyyppiä nostaa mua olkapäilleen, että näen kuvata paremmin. harmitti vaan kun ruotsalaiset toimittajat ei ollu siellä, olisi ollut kiva saada expressenin toimittaja kuvaamaan se tilanne.

Samalla tavalla israel on uskomattoman taitava tässä, ne vie sut helikopterilla Golanin kukkuloille, katsokaa tätä ne käyttää sitä hyväkseen. Niillä on maailman upein propagandaorganisaatio. Tottakai menet mukaan siihen, kuvaat kaiken ja muistat vaan, että puhut itse totuuden. En koskaan kommentoi tuolloisessa tilanteessa, mitä itse teen. Sen sijaan edelleen kun lähdän isrealista pois, niin tel avivin lentokentällä joku tällainen kaksikymppinen turvaihminen saattaa kysyä minkälaisia juttuja olet tehnyt täällä ja haluaa nähdä ne. Avataan tietokone, painan nappia, katso, whats the point, nää jutut on jo ajat sitten lähetetty ja ne on nähty. niiden kanssa pitää olla ystävällinen ja kärsivällinen, muuten myöhästyvät koneesta. Ne hakee esimiehen paikalle ja se tulee sinne puolen tunnin kuluttua, Satut huutamaan, että vaadin oikeudenmukaista kohtelua, ne sanoo hetkinen, katsotaan. sit ruvetaan avaamaan laukkuja ja muuta, ne osaa tän homman

Pääseekö toimittajat paikkoihin johon muut ei pääse. En mä tiedä, Gaza on hyvä esimerkki, sinne ei päässyt kukaan. Ne yritti tarkkaan ottaa kaikki todistajat pois sieltä, sinne jäi muutamia tyyppejä. jos se on eksluusiviista, silloin siellä on yhteistyökumppanit. Olen monta kertaa tehnyt hyviä löytöjä ja ne vie sut kotiin ja siellä ollaan ja katotaan, että ehdinkö, pitäis tehdä juttu. mutta sitä kautta on mielenkiintoisia juttuja.

Pahin paikka oli tsunami.

Irrottautuminen, miten? Siinä tilanteessa koko ajan latentisti ajattelet että miten jutun saa valmiiksi, ei mulla ole muuta roolia. Riittääkö aika, sä otat semmoisen kliinisen suhteen siihen tapahtumaan, asettaudut sen ulkopuolelle. Kyllä sitä jälkeenpäin tulee mietittyä mitä kaikkea siellä on tullu nähtyä. Mulla ei koskaan ole ollu mitään traumoja. Monilla on, mutta mulla ei ole. Mun perheeni tietää missä mä... ikävä kyllä mun nuorin tyttäreni tietää missä mä meen. Eikä antais mun lähteä mihinkään, mut mun vaimo on myös toimittaja. Mutta eihän ne tosiaan akuuteissa tilanteissa kriisitilanteissa ole sellaista, että siellä koko ajan ollaan luotisateessa. Aika sellaista arkista tehtävää ei olla avoimessa sotatilanteessa, jossa monia kollegoita on tapettukin. 7'11 Kohtaan jäin.

Merja Sundströmin haastattelu 2010

Merja Sundström

Perustiedot

Olen aloittanut kesätoimittajana vuonna 75. Maikkarilla runsaat 20 vuotta.

Kolme loppututkintoa, sosionomi, YTM Tampereen Yliopistossa, Varanotaari Helsingin Yliopistossa, jatko-opintoja Hampurin yliopistosta, mutta hurvitteli vuoden.

Kiertänyt monia tarkoituksella. YLE:llä useassa eri toimituksessa. Mikkelin alueradiossa, Radiouutisissa, A-Studioissa, Helsingin Sanomissa (Kotimaa, Tampere, Poliitikka), MeNaisissa, UusiSuomi (Ulkomaat), Tiedottajana Partekissa, Maikkarille 1988 (Ulkomaan toimitus ja kulttuuritoimitus).

Maat vaihdelleet, ensin kielitaidon mukaan, tein saksankielisiä ja pohjoismaita. EU-jäsenyyttä seurannut monta vuotta 1999 asti. Seurasin EU:n jälkeen kriisejä ja konflikteja, Irakissa, Afganistanissa, Aasiassa Afrikassa. Eniten kiinnostaa ihmiset, miten ihmiset selviää. Ihmisen yletön kyky selvitä ja nhdä positiivisia asioita ja selvitä eteenpäin.

Ruotsi, saksa, englanti.

Ennakkovalmistelut

Miten valmistaudut lähtöön kriisialueelle?

-Se on hirveän monipolvinen prosessi, tärkeintä on tietää mahdollisimman paljon. Hanki tietoa mahdollisimman monista lähteistä. Nykyisin yksinkertaisinta on googlata. Perushyviä lähteitä, BBC World, hyvät kansainväliset lehdet, Dagens Nyheter. Pohjoismaisilla lehdillä on usein aika samanlainen näkökulma kuin suomalaisilla. Paikallisia lehtiä jos tarvitaan.

- ihmisten kautta, yritän löytää jos täällä suomessa asuu sieltä alueilta tulleita, Häneltä tai jostain muulta paikanpäällä olevan kontaktin, joka on hirveän tärkeä. Soittelen sinne, mikä siellä on tilanne ja olosuhteista, miten täytyy varustautua, Näin saa myös tietoa niistä poliittisista ja sosiaalisista paineista ja mistä on kysymys.

-

2 (12)

-Ei pidä myöskään väheksyä ulkoministeriötä. Soitan siellä olevaan suurlähetystöön ja puhun suurlähettilään kanssa, täällä olevan ministeriön deskivirkamies, joka seuraa työkseen sitä. Suomessa ovat tutkijapiirit ulkopoliittisessa instituutissa, aleksanteri-instituutissa, renvall-instituutissa. Tutkijat on perehtyneet syvällisemmin problematiikkaan. Joskus pitää soittaa Rokotuskeskukseen ja kysyä mitä tarvii sinne

Miten eroaa pikakomennus

-Joskus on niin, etten ole käynyt kotona ollenkaan. Silloin täytyy hankkia se mitä ehtii, nykyisin on helppoa, otat vaan kannettavan tietokoneen mukaan ja voit lentokentällä päivittää tietoja ja matkalla soitella ja kysellä.

-

-Jos on äkkilähtötyyppinen, joku tsunami tai joku vastaava, että vaikei ehtisi valmistautua, niin se aihe on niin vetävä, että se vie mukanaan ja silloin ei edes oleteta, että sä perehdyt siihen. Silloin sulla vaan pitää olla silminnäkijö siellä mahdollisimman pian paikanpäällä. Ei niinkään syvällisten tarinoiden löytäjänä

Matkajärjestelyt

-Soitan matkatoimistoon ja kerron, että pitää päästä mahdollisimman nopeasti sinne ja sinne. Toimittaja hoitaa aina järjestelyt itse.

Kontaktit paikan päällä

-Löytänyt viidakkorumpujen kautta. Parhaassa tapauksessa soittamalla sen kohdemaan tiedotusvälineeseen, jollekin toimittajalle siellä ja kysyä että tunnetko ketään, joka voisi tulla esimerkiksi fikseriksi. Jos menee maahan jonka kieltä ei osaa, jonka systeemejä ei ymmärrä, niin täytyy olla joku joka jeesaa sua, että sä pystyt tekemään tehokkaasti työtä. Löydätkö helposti? Joo. Ne on usein paikallisia toimittajia tai paikallinen kielenopiskelija tai muuten paikallinen valistunut.

Fikserin oma puolueellisuus tai puolueettomuus

-Usein fikseri paljastaa sen itse aika nopeasti, käytännössä ei ole varaa olla kovin kranttu. Jos joku suosittelee, että se ja se voi tulla jeesaamaan, sä tartut heti siihen. Näillä fikseireillähän saattaa olla hirveän voimakkaat näkemykset ja kyllähän ne käy siinä sitten ilmi, mutta se täytyy vaan suhtautua siihen sen mukaa, että ottaa myös toisen osapuolen näkemykset huomioon.

-ongelmia fikserien kanssa. Libanonissa tein kerran poliittisia lähi-itä -juttuja ja yritin saada juttukeikalle mahdollisimman monta eri näkökulmasta tehtyä juttua, silloin Suomi oli rakentamassa sinne matkapuhelinverkkoa ja tein siitä juttua. Halusin kuvata niiden vanhanaikaisia puhelinkeskkuksia, ne ovat kuin moderneja taideteoksia, sieltä roikkuu lankoja niin tää fikseri ei olisi millään antanut mun kuvata ja sanoi, että tuo antaa huonon kuvan meidän maastamme, että tällaista kotiinpäinvetämistä. Ei fikserin voi antaa päättää siinä mitä sinä teet. Sitten se täytyi jotenkin diplomaattisesti hoitaa, leikinlaskulla tietenkin loukkaamatta häntä, sä tietenkin haluat tehdä sen kanssa muutenkin tehdä työtä. Jotkut on ollu laiskoja varsinkin jos etsitään epäkohtia tms.

Uutistoimistot ja niiden käyttäminen ja materiaalin etsiminen

-Paikanpäällä ei pysty oikein etsimään uutistoimistojen materiaalia. Niitä toimistoja, mitä omalle päätteelle saat. Tietenkin paikallisia tiedotusvälineitä on tärkeä seurata, päivälehtiä, radiota, telkkaria niin paljon kun voit ja ymmärrät.

Toimittajat ja yhteistyö

-Kotimaisten toimittajine kanssa kilpailu hidastaa työtä. Mutta jos olen itse jo tehnyt jutun ja se on tullut ulos, kerron sen mielellään myös muille kotimaisille toimittajille.

-Ulkomaalaisten toimittajien kanssa niin paljon kuin mahdollista. Siitä on paljon apua. Sellaista järjestäytynyttä yhteistyötä pohjoismaisten kollegoiden kanssa. Useammalla keikalla ollut esim. TV4 kanssa yhteinen kuvaaja. Esim Zimbabwessa, Pakistanissa ja Saksassa ja on toiminut erittäin hyvin, koska kaksi silmäparia näkee enemmän kuin yksi. Työ on usein yksinäistä, toisen kollegan kanssa on hauskeempaa.

Kalusto

-Viimeaikoina olen ollut videojournalisti. Kuljetan Sonyn 150 kameraa ja muuta tilpehööriä, sitten tietysti kannettavaa editointilaitetta (MacBookPro). Jutut kotimaahan nettiä pitkin, yleensä niin, että osan jutuista editoit ja lähetät sieltä samana päivänä. Haet sieltä mahdollisimman nopean ja hyvän internet yhteyden se on josku hirveän hankalaa, esim Ghanassa 2008 oli hirvittävän vaikeaa löytää internet-yhteyksiä. Kyselemällä, ensimmäiseen internetkahvilaan ja sieltä neuvottiin toiseen parhaaseen nettikahvilaan toisellepuolelle kaupunkiin. Joskus kestää tuntikausia että juttu menee läpi. Hotelleissa yhteinen kaista hidastaa, vaikka olisi kuinka supernopea, liikkuvankuvan data on niin painavaa, että se on

hankalaa. Pari kertaa on jäänyt pois. Ghanasta yksi juttu myöhästyi, mutta ajettiin seuraavana aamuna husussa, Kroatista yksi juttu jäi pois. Turhauttaa tietysti, semmoinen turhauttaa kaikista eniten, jos on tehnyt koko päivän työtä hullunlailla kantanu sitä painavaa kalustoa ja säntäillyt ja saanu kuvat ja haastattelut. Ja esimerkiksi Kroatia oli sellainen tilanne, että se oli Vanhasen valtiovierailu, se oli sen päivän uutinen, ei sisällöltään mikään tärkeä, vielä sellainen vierailu, että tuhraantuu paljon aikaa odotteluun, turvatarkastuksiin jne. Paljon ei-journalistista työtä. Sitten jos se ei mene läpi, niin kyllä siinä miettii ammatinvalintaa.

Turvallisuus

-Käyttämällä maalaisjärkeä, ottamalla selville etukäteen mahdollisimman tarkkaan turvallisuustilanteesta, mihin uskaltaa mennä ja mihin kannattaa mennä. Ei tapetusta toimittajasta tai vangitusta ole hyötyä yleisölle. Luotan aika paljon hyvään onneen, aika rohkeasti menen, en jää miettimään. Yhden kerran oli turvamies, mutta se oli Helsingin kauppatorilla Lordin konsertissa.

-Vaaratilanteita, Zimbabwessa, menin sinne sinäpäivänä kun Mugabe julisti valkoiset kansanviholliseksi. Sinä päivänä sotaveteraanit oli aktivoitunut ja alkanut vallata valkoisten tiloja ja valkoiset oli vapaata riistaa. Silloin käytiin haastattelemassa tällöistä sotaveteraania, mentiin tuota yhden sotilaan, sissin tai taistelijan.....

Miten valitset kerrottavan tarinan?

-Haluaminen pitää mitoittaa kertomisen kykyyn. Olen joutunut jättämään paljon kamaluuksia kertomatta. Jostakin maanjäristyksestä mä olin Iranissa Bamin maanjäristyksessä, se tapahtui joulupäivänä ja menin sinne tapaninpäivänä suomalaisen pelastusryhmän kyydissä. siellä näkyi ruumiita valtavasti silpoutuneina, irrallisia päitä ja maailmanlopun tunnelma. toinen oli tsunami, Siellä oli paljon ruumiita. Löysin yhden ruumiin jolta puuttui pää ja ajattelin, että siellä bamissahan oli se irrallinen pää ja se oli hassu assosisaatio, että tuossahan on ruumis ilman päätä ja siellä oli pää. Myös hirveitä nälänhädässä olevia tilanteita lapsia, jos tuntuu, että on sosiaalipornoa, sitä en tee. Jos ei vie juttua eteenpäin, mä olen aika ronski, mun mielestä pitää näyttää, mutta pitää näyttää vaan sitä, mikä vie tarinaa eteenpäin.

Haastateltavien löytäminen

-Etenemällä varovasti, puhumalla ja kuuntelemalla niitä. Siinä on tärkeä säilittää ihmisen arvokkuus, ettei loukkaa sitä. Kauhuesimerkki oli Kosovosta 1994 ja CNN meni paikalle ja siellä oli joukkoraiskauksia pakolaisleirille. Ne huusivat kovalla äänellä "Is there anyone who

speaks english and has been raped?”. Tietysti paniikissa olevia ihmisiä, jotka haluavat kertoa tuskastaan...

-Joskus täytyy asettaa jutun hankkiminen etusijalle. Pysin kuitenkin toimimaan niin, että voin elää sen ratkaisun kanssa. Joskus joutuu ylipuhumaan ihmisiä, houkuttelemaan mukaan. En yritä esittää laupiasta, aika kovaa tää työ on. Toimittaja ei aina voi olla se moraalinen enkeli. Silloin ajattelen, että vaikka mä nyt loukkaan tai saan tän ihmisen tunteet pintaan, se on kuitenkin sen jutun ja koko asian kannalta tärkeää, että tää asia kerrotaan. Olin Etiopiassa tekemässä punaisen ristin järjestömatkaa, siellä jää paljon orpolapsia sen takia kun vanhemmat lähtee prostituoiduiksi ja kuolee. Tän lapsen äiti oli lähtenyt kaupunkiin töihin ja halusin jotenkin paljastaa että tää tyttö on onneton. Se haki savimajasta kuvan ja kivikasvoisena sitä näytti. Mun oli pakko kysyä, että onko sulla koskaan ikävä äitiä. Sitten hän ajatteli että on, hän rupesi itkemään. Se oli hirveän vaikuttava kuva, laitoin vain, että hän ikävöi äitiään. Siitä tuli koskettava tarina. Mä inhimillisellä tasolla tökkäsin hänen herkkää tunnettaan. Ei ole tapana kulkea kaupungilla itkettämässä ihmisiä, mutta tässä tarinassa se kertoi paljon.

-Yhdestä kollegasta kerrotaan, se oli silloin balkanilla paljon, siellä on aika rankkaa. Sillä oli tällainen tapa, että meni haastattelemaan mummoja ja näytti nyrkeillä silmiin, että itkekää ja vuodatti ongelmiaan. Hän hotellissa hankki kääntäjä ja kysyi, mitä mummot sanoivat. Sai tietysti liikuttavia haastatteluja.

-Ehdottomasti inhimillinen aspekti, on tärkeää, että on muitakin sävyjä kuin vain se asia. TV toimii emootiolla.

Ristiriitatilanteita kohdemaissa

-Pikkutytön itkettäminen. Joskus tulee sellaisia, että kun on ystävällinen jollekin orpolapselle, se ikäänkuin tarttuu sinuun ja haluaa lähteä mukaan tai sitten on sellaisia, jotka mä näen pikkulapsia jotka on hylätty, mun tekee mieli ottaa ne mukaan, tällaisia.

-Millä säilytät its eobjektiivisuuden? Ei voi kuin myöntää rajallisuutensa, tottakai yritän etsiä niin hyvin kuin pystyn molempien tai kaikkien näkemyksen. Toisaalta ei ole missään objektiivista totuutta, kukaan ei voi sanoa että nyt sulla oli 20%tuota ja 30% tuota, se on katsojan arvioitavissa. Tietoisesti en tee yksipuolisia juttuja. Joskus ei voi tehdä kuin yhdeltä puolelta, ehkä sitten seuraavana päivänä tai seuraavalla viikolla tekee toiselta puolelta. Sitten oikeastaan on oleellista, että jos teet yhdeltä puolelta, kerrot katsojalle mitä yhdellä puolella tapahtuu. Jos teet palestiinalaisista muurin varjossa, siitä tulee aina tunteisiin vetoava juttu

6 (12)

palestiinalaisista, ei se voikaan olla tasapuolinen, mutta sitten siitä kokonaisuudesta täytyy paljastua, että et edes yritäkään tehdä totuutta vaan vieraillet yhdellä puolella.

-Onko vaikeaa pitää oma mielipide erossa jutusta? Mä en ota hirveän vahvaa kantaa, mä en ole tyyppinä sellainen, joka menisi hirveän tulenpalavasti mukaan asioihin, tai en ainakaan huomaa sitä. Tietenkin mulla on omat periaatteeni inhimillisyydestä ja oikeudenmukaisuudesta, mutta ei se ole ongelma.

Antoisin matka

-Monet kehitysmaissa, silloin kun ollaan järjestön sponsoroimalla maktalla, jossa ei ole aikapainetta. Jossa ehtii nähdä elämää, ne on antoisimpia. Intiassa ja Afrikassa.

Raskain

-Tsunami oli kaikkein pahin, olin siellä 2 viikkoa ja vuotta myöhemmin 2 viikkoa uudelleen.

Omia

- Videojournalismista: Se on hirveän rankkaa, vaativaa. Se että opit ensin käyttämään tekniikkaa niin että taso on hyvää ja ei häiritse muuta työtä. Ja kuitenkin pystyt koko ajan toimimaan monessa asiassa samaan aikaan. Sen oppii tekemään. Nuorille se on hirvittävän rankkaa, helppo sanoa näin, mutta pitäisi seurata todella laajasti kaikkea, että osaisi suhteuttaa jutut, Ei mene ihan mihin tahansa mukaan. Ja toisaalta näkee mikä on uutinen.

Koska aloitit toimittajan työt?

1990 kesätoimittajana Hesarin ulkomaanosastolla.

Missä ja mitä opiskelit?

Helsingin yliopistossa. Pääaine Yleinen historia, pääsivuaine arabian kieli ja kulttuuri, lisäksi mm. valtio-oppia ja filosofiaa.

Kauan olet erikoistunut ulkomaihin?

Alusta lähtien, noin 25 vuotta. Kiinnostus aiheeseen on jo nuoruudesta.

Kuinka valmistaudut matkaan lähtöön?

Teknisesti: käyn läpi että kaikki videojournalistin varusteet ovat repussani, ja että laitteet toimivat ja ovat käyttövalmiudessa (esim. akut ladatut, mikrofonetissa patteri ok, ja kameran kasetit kelattu alkuun. Käytän toistaiseksi vanhaa kamerapesäkameraa.) Lämpäri tietysti ja jo latingissa ja siihen virtapiuha.

Pidän myös mukana ensiapupakettia ja muuta tarpeellista kuten käsidesiä, aurinkorasvaa tarvittaessa, suojaavia ja muita vaatteita riittävästi, sopivat kengät mukana. Viime keikoilla en ole ottanut isoa jalustaa mukaani, koska se on liian kömpelö. Reissaan joko ilman jalustaa tai unipodin kanssa. Otan runsaasti Yhdysvaltojen dollareita mahdollisimman pienenä, tai olen jo vaihtanut osan paikalliseen valuuttaan, jos ei ole tullut äkkilähtöä. Kännykkä latureineen ja tarvittaessa sopiva adapteri. Kynää ja paprua myös. Edellisellä keikalla oli mukana iPhone Bambuzer-appsilla, jota treenasin samalla. Sanakirja myös kohteesta riippuen. Passin ja lentolippujen mukanaolon tsekkaan ainakin 3 kertaa kotona ja taksissa matkalla kentälle.

Sisällöllisesti: Jos on pikalähtö, kerään sen minkä ehdin matskua aiheesta jotta voin lukea lentokoneessa. Mietin samalla jo mahdollisia aiheita ja miten niitä pääsisi toteuttamaan. Jos on jo yhteyshenkilö perillä niin se auttaa. Pikalähdöillä sellaista ei aina ehdi saada.

Jos on enemmän aikaa, niin perehtyminen sitäkin syvemmin, ja aiheiden miettiminen ja valmistelu mahdollisimman pitkälle. Kerron toimituksessa mihin ja milloin olen menossa,

annan yhteystietoni ja kerron että saa soittaa koska tahansa, mitä potentiaalisia aiheita on mielessäni.

Mitä kalusteita käytät?

Tuossa edellisessä vastauksessa taisi olla jotakuinkin kaikki välineistö.

Mitä tulee ottaa huomioon alueelle saapuessa?

Että on riittävästi pientä käteistä, joko paikallista tai dollareita. Miten pääsee nopeimmin hotelliin niin ettei taksi riistä. Vallitsevan ilmaston ja kulttuurin mukainen pukeutuminen. Yrittää aistia mitkä ovat ihmisten tunnelmat jo heti perille päästyä. Jos on jo fixeri tiedossa, joko soittaa heti tai jo tavata lentokentällä. Tai jos on muita kontaktihenkilöitä niin kertoa että on saapunut perille. Erityisen tärkeää on huolehtia omasta turvallisuudestaan ja tavaroistaan. Lentomatka saattaa olla pitkä vaihtoinen, mutta siitä huolimatta pitää olla kohtelias paikallisille. Kannattaa heti hommata vettä ja syötävää.

Miten huomiot turvallisuutesi?

En tee itsestäni numeroa. Kaikki näkevät että olen muualta, joten kerron kuka olen, jotta paikallisten epäluulot saattavat haihtua. Voi olla että kertominen tuo myös tietoja ja juttuaiheita.

Kunnioitan paikallisia tapoja ja hierarkioita. En rynni ellei tilanne kerta kaikkiaan vaadi, esim. juoksemaan pois tilanteesta. Suhtautuminen naisiin on erityisen sensitiivistä, samoin esim. kylän napamiehiin. huomioon myös lapset, se saattaa laukaista tilanteita tai ennaltaehkäistä hankaluuksia. Olen. mm. pelannut futista lapsien kanssa.

Pidän ensiapupakettia. En mene tilanteeseen jossa on selkeä väkivallan uhka tai tilanne, josta aistii että se riistäytyy käsistä milloin vain. Väkijoukon keskelle menoa välttelen, jos tilanne ei ole selkeästi rauhallinen. Yritän koko ajan hahmottaa missä olen ja miten tilanteesta pääsee pois, jos tilanne on ns. päällä. En ole käyttänyt kypärää enkä luotiliivejä, koska meillä ne ovat olleet sellaista mallia että käyttö on erittäin hankalaa. Jos on konfliktitilanne tai suurkatastrofin jälkeinen tilanne, teen mielessäni niin hyvän riskiarvion kuin mahdollista nojaten paikallisten ihmisten, siellä olevien asiantuntijoiden näkemyksiin, ja oman kokemuksen perusteella. Vältän menemästä vaarallisiin paikkoihin, jos vain tiedän että sellainen on edessä. En halua ottaa liian isoa riskiä.

Kunnioitan lähellä olevia, tervehdin, mutta samalla näytän että olen ammattilainen ja osaan hommani. Olen tekemässä töitä, en pelastamassa kaikkia ihmisiä. Asenne ei ole kyyninen, vaan antaa itselleni ja ympärilläni oleville selkeän roolijaon. Totta kai autan sellaisissa asioissa, jotka ovat järkevästi toteutettavissa, kuten nostan jonkin tavaran. Vältän itse kommentoimasta tilannetta ja ihmisiä.

Aurinkolasien käyttö antaa arrogantin vaikutelman, en käytä niitä. En korota ääntäni enkä halua antaa kärsimättömän ihmisen vaikutelmaa. Jos tarjotaan esim. teetä, otan sen vastaan. Jos tiedän että olen mokannut jossain, esitän heti pahoitteluni.

Jätän hotelliin dokumentit joita ei tarvitse päiväkeikalla, kuten lentoliput, lisäksi en ota kaikkia rahoja mukaan. Mukanani olevat rahat laitan eri paikkoihin kuten taskuihin. Vältän lompakon käyttöä. Passia saattaa tarvita mm. kun törmää viranomaisiin. Minulla on muutamassa paikassa kopio passistani.

Jos joku muslimimaassa kysyy uskontoani, sanon olevani kristitty vaikka olen ateisti. Ei kannata suututtaa paikallisia.

Miten valitset juttuaiheet ja haastateltavat?

Osan mietin kotitoimituksessa, osan matkalla ja osan perillä. Aiheet ja haastateltavat erityisesti perillä oltaessa tulevat usein vastaan. Haastateltavat sen mukaan ketä voin haastatella ja saan kiinni, ja ketkä ovat relevantteja kertomaan aiheeseen liittyen. Ihmisten saaminen haastatteluun, erityisesti tavallisten, on usein työlästä. He joko pelkäävät puhua tai jännittävät. Aiheen näkökulman on tietysti hyvä olla relevantti itse tilanteen, suomalaisten ja laajemmankin kontekstin kannalta. Etsin itsellenikin perustelua miksi juuri tämä stoori. Aina se ei onnistu, vaan on tartuttava johonkin, myös aiheen mukaan otettava riskejä ja mentävä paikkoihin joita ei ole suunnitellut. Turvallisuus tietenkin koko ajan mielessä.

Minkälaisiin ristiriitatilanteisiin olet joutunut? (Eettisesti arveluttavat tilanteet, objektiivisuus, haastateltavien etsiminen)

Objektiivisuus tietysti on aina iso kysymys. Haastateltavat eivät ole objektiivisia vaan katsovat omasta vinkkelistään. Tämän yritän tuoda jutuissani esiin. Olen joutunut miettimään voinko haastatella jotakuta koska hän on emotionaalisesti sekaisin tai muuten liian vaikea haastateltavaksi, esim. hyvin aggressiivinen. Olen joutunut poistumaan nopeasti paikalta, kun haastateltavani alkoi vaatia vastineeksi ostoksia hänen putiikistaan, ja sillä kerättiin rahaa erään aseellisen järjestön toimintaan.

On aina nuorallakävelyä välttää kommentoimasta kun paikalliset kysyvät mitä ajattelen esim. vallitsevasta poliittisesta tilanteesta. Heille on vastattava että olen toimittaja, tai jos tivaavat, olen yrittänyt olla diplomaattinen ja puhua ympäröivästä.

Toimittajana olen tullut takaa-ajetuksi, ja mukana oli fikserini. Olimme molemmat potentiaalisesti vaarassa. Tiedän että hänelle toimiminen oli sen jälkeenkin vaarallista kun palasin kotiin. Mietin että joutuiko hän takiani vaaraan. Hän tosin sanoi että tämä ei ollut hänelle ensimmäinen kerta. Olimme siltä molemmat erittäin peloissamme.

Kerran jouduin tilanteeseen, missä minulle tarjottiin nuoren tytön seksipalvelua. Se oli kuvottavaa. Sanoin tylysti ei kiitos ja kävelin pois. Kurkin jonkin aikaa olkani yli sainko heidät perääni. Tilanne yllätti täysin.

Minkälaisia vinkkejä olet saanut kokeneemmiltasi?

Käytännön neuvoja laitteiden tehokkaassa käytössä. Käytännön vinkkejä mm. hotelleista, fikseistä, miten päästä parhaiten johonkin paikkaan.

Miten näet ulkomaan kriisitoimittajuuden tulevaisuuden? Lähetetäänkö toimituksista vielä toimittajia? Onko se tarpeen?

On tarpeen. Ainakin vielä lähetetään. Toimintatavat taatusti muuttuvat, ovat muuttuneet jo paljon viimeisen parin vuoden aikana. Kriisitoimittajista on tullut moniosaajia: tv-toimittajat tekevät myös nettiin, raportoivat kännykällä, antavat puhelinkommentteja etc. Lehtitoimittajat antavat omia raporttejaan lehden ja nettisivujen lisäksi kameraraportteja nettisivuille ja/tai uutislähetysiin. Roolit runsastuvat, ja paine tehdä nopeammin eri jakelualustoihin mutta tason laskematta on kova. Henkisen ja fyysisen latingin on oltava kohdallaan.

Vaatimukset tietämisestä ja osaamisesta sen kun vain kasvavat uusien teknisten laitteiden kanssa, ja siksi että ihmisten on nykyään helpompi ottaa selvää itsekin asioista netin murroksen myötä. Asia on silti selitettävä koska kaikki eivät mieti lähdekritiikkiä, ja ihmisellä on tapana lukea ja katsoa sellaista mitä haluaa ja mikä tuntuu hyvältä. Toimittajan tehtävä on valottaa asioiden eri puolia.

Harva ulkopuolinen tietää millaista on olla kriisitilanteessa. Moni kotitoimituksessa ei ole koskaan sitä kokenut, edes päällikkötasolla. Siksi on jaksettava sekä selittää miksi on tarpeellista olla paikan päällä että millaista siellä on. Suomalainen media lähettää maailmalle yhä pienempiä tiimejä, usein toimittaja on jo yksin kuten meillä. Ei voi antaa mennä sisun kaulaan kun näkee että vieressä on iso kansainvälinen uutistalo jonka tiimissä on toimittajan ja kuvaajan lisäksi vähintään useita muita tuottajista ja muusta teknisestä henkilökunnasta lähtien.

katsoja ei sitä tiedä, joten oman työn on oltava mahdollisimman laadukasta. Henkisen kantin on oltava kovalla pohjalla, koska se auttaa tekemään tasokasta ja relevanttia uutisointia.

Kriisiuutisointi vaikeutuu, koska toimittajia kohtaan ollaan aiempaa aggressiivisempia. Kilpailu tiedosta ja sen välittämisestä on käsittämättömän kovaa ja reaaliaikaista koko ajan. Twitter on tässä ja nyt, mutta se ei kontekstoi (en usko että kovin moni lukee niissä olevia linkkejä analyysihin). Toimittajan on tehtävä koko ajan töitä osaamisensa ja ymmärtämisen eteen. Se legitimoit miksi kriisitoimittajia tarvitaan yhä.